

handhaven van stadsmariniers

effecten van stadsmariniers op veiligheid

handhaven van stadsmariniers

effecten van stadsmariniers op veiligheid

voorwoord

Weinig fenomenen zijn zo Rotterdams als de stadsmarinier. De stoere uitstraling van de marinier past als gegoten bij de stad. Al eerder werd in onderzoeken van onder meer Pieter Tops dit positieve beeld bevestigd. Maar levert de stadsmarinier nu ook echt een bijdrage aan de veiligheid van de stad of is het vooral beeldvorming? Dat is sinds de oprichting van het fenomeen stadsmarinier niet eerder zo expliciet onderzocht.

De rekenkamer heeft in onderhavig rapport 34 concrete acties van de stadsmarinier onderzocht op effectiviteit van zijn handelen. Het beeld dat hier naar voren komt is – zeker voor rekenkamer begrippen – behoorlijk positief. Dat zegt enerzijds iets over nut en noodzaak van het instituut, maar ook iets over de persoonlijke invulling van de stadsmarinier en de Rotterdamse bestuurscultuur. Al sinds 2002 is veiligheid een van de belangrijkste aandachtspunten van achtereenvolgende colleges geweest. Niet de veiligheid in abstracte en beleidsmatige zin, maar de veiligheid op straat, de veiligheid in de wijk en de veiligheid van de Rotterdammer.

Binnen die context doet de stadsmarinier waar hij of zij vooral in excelleert: het oplossen van goed geïsoleerde en urgente veiligheidsproblemen. Van overlastproblemen op tramlijn 2, via veelvoorkomende criminaliteit op CS (zoals zakkenrollen) tot overlastgevende Antillianen in de Beverwaard.

Het is naar de mening van de rekenkamer belangrijk om de stadsmarinier vooral in deze modus te houden. Anders dreigt het gevaar dat de marinier te veel deel uit gaat maken van de beleidsbureaucratie, die overigens ook noodzakelijk is om de dieper liggende veelal sociaal- economisch gedreven problemen in de wijken op te kunnen lossen.

Het is zaak om de stadsmarinier hiervoor te behoeden. Niet omdat hij daar geen meerwaarde zou kunnen leveren, maar omdat tijd en energie van deze ‘lone ranger’ maar één keer kan worden ingezet. Een inzet die vooral kort en hevig ‘on the spot’ moet plaatsvinden en niet als permanente deelnemer achter de vergadertafel.

Voor haar onderzoek heeft de rekenkamer onder andere gesproken met stadsmariniers, medewerkers van de directie Veiligheid, OBR, Stadstoezicht, dS+V, RET, deelgemeenten, politie, winkeliers, woningcorporaties en welzijnswerk. De rekenkamer is allen zeer erkentelijk voor de wijze van medewerking. Het onderzoek werd verricht door een team bestaande uit Kees de Waijer, Barbara Brink en Rolf Willemse (projectleider).

Paul Hofstra
Directeur Rekenkamer Rotterdam

deel 1 bestuurlijke nota

	1	inleiding
9	1-1	aanleiding
10	1-2	doelstelling en onderzoeksvragen
10	1-3	afbakening
11	1-4	leeswijzer
	2	conclusies en aanbevelingen
13	2-1	hoofdconclusies
13	2-2	toelichting hoofdconclusies
18	2-3	aanbevelingen
	3	reacties en nawoord
19	3-1	reactie B en W
20	3-2	nawoord

deel 2 nota van bevindingen

	1	inleiding
25	1-1	aanleiding
26	1-2	doelstelling
26	1-3	vraagstelling
27	1-4	geselecteerde problemen
27	1-5	leeswijzer
	2	typering van de stadsmarinier
29	2-1	inleiding
29	2-2	problemen voor de stadsmarinier
30	2-3	aanpak
30	2-3-1	rollen
32	2-3-2	kenmerken
32	2-3-3	werkwijze
33	2-4	verantwoording en organisatie
	3	onderzoeksaanpak
37	3-1	inleiding
37	3-2	beoordeling effectiviteit stadsmarinier
39	3-3	normen
	4	optreden stadsmarinier
43	4-1	inleiding
44	4-2	aanpak
44	4-2-1	probleemanalyse en doel
46	4-2-2	resultaat van de acties
50	4-3	oplossing van het probleem
53	4-4	inbreng

53	4-4-1	algemene inbreng
56	4-4-2	stadsmarinier-eigen inbreng
57	4-5	borging van de aanpak

deel 3 bijlagen

63	bijlage 1	bevindingen per casus
64	bijlage 2	onderzoeksverantwoording
67	bijlage 3	normen
69	bijlage 4	tabellen bij hoofdstuk 4
72	bijlage 5	geïnterviewde en geraadpleegde personen
73	bijlage 6	geraadpleegde bronnen
76	bijlage 7	verklarende woordenlijst
80	bijlage 8	lijst van afkortingen

bestuurlijke nota

1 inleiding

1-1 aanleiding

In het gemeentelijk veiligheidsbeleid nemen de zogenoemde stadsmariniers een belangrijke plaats in, naast maatregelen als interventie en handhaving, grootschalige herstructureringsoperaties en het stimuleren van de eigen verantwoordelijkheid van ondernemers. De functie stadsmarinier is in 2002 door burgemeester en wethouders (B en W) in het leven geroepen.

Stadsmariniers zijn hoge ambtenaren die door de centrale stad ingezet worden om in een bepaald gebied of op een bepaald thema de veiligheid te verbeteren en de verloedering tegen te gaan. Op 24 november 2009 hebben B en W in een brief aan de raad aangegeven dat de stadsmarinier een permanent hulpmiddel is om complexe en grootstedelijke veiligheidsproblemen snel en adequaat aan te pakken.¹ Hierbij zijn twee typen stadsmarinier te onderscheiden: (1) de gebiedsstadsmarinier, waarvan het werkterrein bepaald wordt door een bepaalde geografische ruimte, zoals de wijk het Oude Westen, en (2) de themastadsmarinier die zich bezighoudt met een bepaald type probleem, zoals de Antilianenproblematiek.

De stadsmarinier onderscheidt zich van andere functionarissen binnen de gemeente op vier punten:

- hij past onorthodoxe maatregelen toe;²
- hij beschikt over extra middelen om acute problemen aan te pakken;
- hij heeft een verbindingsofficierpositie die gekenmerkt is door zijn positie dichtbij de deelgemeente en;
- zijn korte lijnen naar het stadsbestuur door de directe toegang tot B en W.

Vanwege deze vier eigenschappen zou de stadsmarinier een noodzakelijke bijdrage moeten leveren aan de vermindering of oplossing van veiligheidsproblemen. De stadsmarinier is niettemin regelmatig onderwerp van debat. Op gezette tijden zijn in de gemeenteraad vragen gesteld over de effectiviteit van de stadsmariniers.³ Hierbij is onder andere aan de orde gekomen dat ondanks de komst van de stadsmarinier, de problemen zouden zijn gebleven. Daarnaast wordt aangegeven dat het instrument stadsmarinier⁴ bepaalde kenmerken heeft, namelijk dat zij doeners zijn en slagkracht hebben, maar dat hiervan in de praktijk weinig te zien is. De stadsmariniers zouden onzichtbaar zijn en zelf “instituuutjes” zijn geworden.

De stadsmarinier heeft recentelijk onderdeel uitgemaakt van twee studies. In het onderzoek van Tops e.a. uit 2009 geven de auteurs aan dat de stadsmariniers successen hebben geboekt en dat zij onmisbaar en noodzakelijk zijn. Zij baseren zich

¹ Brief van B en W aan de gemeenteraad, betreffende de stadsmariniers, 24 november 2009.

² Op het moment van schrijven zijn alle stadsmariniers mannen, in dit rapport wordt om die reden 'hij' gebruikt.

³ O.a. raadsvergadering 24 april 2008, 17 juli 2008, 08 januari 2009 en 01 oktober 2009 en in de commissie BVM van 15 oktober 2009.

⁴ De stadsmarinier is een beleidsinstrument, met niet-persoonsgebonden kenmerken.

daarbij op de scores op de Veiligheidsindex en de brede steunbetuiging van betrokkenen bij het veiligheidsbeleid.⁵ Deze steunbetuigingen geven evenwel met name een indruk van het functioneren van de stadsmarinier. Ook Audit Services Rotterdam (ASR) heeft in 2008 in een evaluatie van de hotspotsaanpak onderzoek gedaan naar de stadsmariniers. Betrokkenen bij de hotspots geven aan dat enkele gemeentelijke ambities waar de stadsmarinier bij betrokken was, niet gehaald zijn.⁶

Beide rapporten gaan niet nader in op de effectiviteit van het instrument stadsmarinier als zodanig. Gelet op het feit dat B en W het instrument stadsmarinier willen blijven inzetten en gelet op de discussie over de effectiviteit van dit instrument, is de rekenkamer een onderzoek naar de effectiviteit van het instrument stadsmarinier gestart.

1-2 doelstelling en onderzoeksvragen

De rekenkamer wil duidelijkheid verschaffen over de effectiviteit van het instrument stadsmarinier. Concreet beoogt de rekenkamer met dit onderzoek:

- inzicht te geven in en een oordeel over de effectiviteit van de stadsmarinier bij de aanpak van veiligheidsproblemen.

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

- wat is de effectiviteit van de stadsmariniers bij de aanpak van veiligheidsproblemen?

De centrale onderzoeksvraag is uitgewerkt in de volgende deelvragen.

- 1 Hoe heeft de stadsmarinier opgetreden bij de aanpak van specifieke veiligheidsproblemen?
- 2 Zijn tijdens en na het optreden van de stadsmarinier de desbetreffende veiligheidsproblemen afgenomen of opgelost?
- 3 Welke inbreng heeft de stadsmarinier bij de aanpak van de desbetreffende veiligheidsproblemen?
- 4 Heeft de stadsmarinier zich verzekerd van borging van de aanpak?

1-3 afbakening

De rekenkamer heeft zich in het onderzoek beperkt tot veiligheidsproblemen waarop een gebiedsstadsmarinier actief is. Op basis van verschillende bronnen, zoals de verslagen van de directieraad Veilig, de stuurgroep Veilig en het stadsmarinieroverleg en informatie van de stadsmariniers zelf, is in kaart gebracht welke veiligheidsproblemen de stadsmariniers van 2008 tot begin 2010 aangepakt hebben. Hieruit zijn 60 veiligheidsproblemen naar voren gekomen. De rekenkamer heeft vervolgens zes veiligheidsproblemen voor nadere analyse geselecteerd. Er is bij de selectie gestreefd naar een spreiding naar betreffende wijk (en deelgemeente), de duur van het probleem en aard van het probleem (in bijlage 2 is de selectie uitvoerig beschreven).

De volgende problemen zijn geselecteerd:

- drugsoverlast in het Oude Westen (Centrum);

⁵ Tops e.a., 'Van urgentie naar noodzaak, positie en perspectief van de stadsmariniers in Rotterdam', 2009.

⁶ ASR, 'Rapportage Hot spotsaanpak', 2008.

- overlast op tramlijn 2 op Zuid (Charlois, Feijenoord en IJsselmonde);
- overlastgevende Antillianen in de Beverwaard (IJsselmonde);
- woonoverlast door Midden en Oost-Europeanen (MOE-landers) in de Tarwewijk (Charlois);
- jeugdoverlast in het Oude Noorden (Noord);
- veelvoorkomende criminaliteit rond CS (Centrum).

1-4 leeswijzer

De bestuurlijke nota bevat de voornaamste conclusies en aanbevelingen en bevat het antwoord op de centrale onderzoeksvraag.

In de nota van bevindingen worden de deelvragen beantwoord. Hierin staan de resultaten van het onderzoek die als basis dienen voor de conclusies in bestuurlijke nota. Samen vormen de bestuurlijke nota, de nota van bevindingen en de bijlagen het rekenkamerrapport.

Bijlage 1 van de nota van de bevindingen bevat de bevindingen bij elke casus afzonderlijk. Deze bijlage staat niet in het gedrukte rapport, maar is te vinden op de website van de rekenkamer, www.rekenkamer.rotterdam.nl. De desbetreffende elektronisch raadpleegbare bijlage maakt niettemin integraal onderdeel uit van de nota van bevindingen en daarmee het onderzoeksrapport.

2 conclusies en aanbevelingen

2-1 hoofdconclusies

- 1 Er is een zekere eenzijdigheid in de aanpak van veiligheidsproblemen door de stadsmarinier. Hij kiest overwegend voor acties gericht op handhaving en toezicht, terwijl aan complexe veiligheidsproblemen vaak ook sociale, economische en fysieke oorzaken ten grondslag liggen.
- 2 Verreweg de meeste concrete acties van de stadsmarinier hebben zichtbaar resultaat. Hierbij heeft de stadsmarinier baat gehad bij eigenschappen waarover andere betrokken functionarissen niet vrij beschikken. Voorbeelden daarvan zijn de korte lijnen naar het stadsbestuur en het daarvan afgeleide gezag en de mogelijkheid onorthodoxe maatregelen te treffen.
- 3 De acties van stadsmariniers hebben niet alleen direct resultaat, maar vormen ook een effectieve aanpak van relatief goed te isoleren veiligheidsproblemen (zoals overlast op tramlijn 2, veelvoorkomende criminaliteit rondom CS en overlastgevende Antillianen in de Beverwaard).
- 4 De acties van de stadsmarinier zijn daarentegen niet aantoonbaar effectief bij de aanpak van inhoudelijk meer complexe problemen (zoals drugsoverlast in het Oude Westen, jongerenoverlast in het Oude Noorden en overlast van MOE-landers in de Tarwewijk), in die zin dat de problemen niet worden teruggebracht tot een aanvaardbaar niveau.
- 5 Aan de effectiviteit van de acties van de stadsmarinier wordt afbreuk gedaan door het zogenoemde waterbedeffect, dat voorkomt uit de nadruk op handhaving en toezicht.

2-2 toelichting hoofdconclusies

- 1 *Er is een zekere eenzijdigheid in de aanpak van veiligheidsproblemen door de stadsmarinier. Hij kiest overwegend voor acties gericht op handhaving en toezicht, terwijl aan complexe veiligheidsproblemen vaak ook sociale, economische en fysieke oorzaken ten grondslag liggen.*
 - Uit het onderzoek blijkt dat de stadsmarinier relatief goed te isoleren veiligheidsproblemen aanpakt alsook inhoudelijk meer complexe veiligheidsproblemen.
 - Relatief goed te isoleren veiligheidsproblemen zijn problemen die zich in een afgebakend gebied afspelen. Vaak is een dergelijk probleem bestuurlijk complex, maar inhoudelijk en territoriaal overzichtelijk. In drie van de zes casussen in het onderzoek is sprake van dit type probleem:
 - De problematiek van overlast op tramlijn 2 is een goed te isoleren probleem. De tram en de tramhaltes zijn territoriaal duidelijk afgebakend, waardoor de problematiek duidelijk van andere problemen af te schermen is.
 - Ook de veelvoorkomende criminaliteit op CS is een goed te isoleren probleem: zowel het gebied is duidelijk afgebakend als het type criminaliteit. De afstemming van de verschillende toezichthouders rondom het station vergt echter wel aandacht.

- De overlast van Antillianen in de Beverwaard vond plaats in een winkelcentrum, een duidelijk afgebakende plek van beperkte omvang. Voor het verbeteren van handhaving en toezicht op die plek is afstemming tussen meerdere partijen nodig.
- Bij inhoudelijk meer complexe veiligheidsproblemen zijn onderliggende sociale en economische problemen en/of problemen in de fysieke leefomgeving complex en hardnekkig. In drie van de zes casussen in het onderzoek is sprake van dit type probleem:
 - De woonoverlast van MOE-landers in de Tarwewijk is een dergelijk inhoudelijk complex probleem. Het gaat hierbij over geluidsoverlast van burens, maar ook over achterstallig onderhoud van de woningen, hoge mobiliteit van de bewoners en een lage sociale cohesie in de wijk. De problematiek heeft echter ook nog een andere kant: de MOE-landers wonen en werken vaak onder slechte omstandigheden, zij wonen vaak in irreguliere verblijfsinrichtingen (IVI's) en kennen de wet- en regelgeving niet.
 - Zo ook de drugsproblematiek in het Oude Westen. Deze problematiek is zichtbaar als prostituees, drugsgebruikers en –dealers overlastgevend gedrag vertonen in de wijk. Het achterliggende probleem is echter breder, zoals verslavingsproblematiek, de inrichting van de wijk, de kwaliteit van de panden, overlastgevende cafés en het imago van de wijk.
 - Ook de jongerenoverlast in het Oude Noorden is complex. Deze overlast is vaak een gevolg van de situatie waarin de jongeren zich verkeren: zij gaan niet naar school en hebben geen werk. Daarnaast is de wijk door de manier waarop deze is gebouwd kwetsbaar voor overlast: geluidsoverlast wordt versterkt door de bouw van de woningen aan pleinen en de jongeren wonen in kleine woningen waardoor zij snel uitwijken naar de straat.
- De stadsmariniers hebben bij de aanpak van de veiligheidsproblemen verschillende acties uitgevoerd. De rekenkamer heeft in totaal 34 acties bestudeerd.
- 26 Acties hiervan waren geheel of gedeeltelijk gericht op handhaving en toezicht. Voorbeelden hiervan zijn de volgende:
 - De stadsmarinier heeft in alle onderzochte casussen gezorgd voor cameratoezicht.
 - Hij heeft eraan bijgedragen dat meer toezichthouders werden ingezet op tramlijn 2.
 - In IJsselmonde heeft de stadsmarinier de bestaande partijen ondersteund bij het kunnen handhaven van de daar geldende APV.
 - In Charlois is naar aanleiding van een onderzoek dat in opdracht van de stadsmarinier is uitgevoerd een tweede interventieteam ingesteld, dat specifiek wordt ingezet voor de Tarwewijk.
- Slechts acht van de 34 acties waren niet gericht op handhaving en toezicht, maar primair op het aanpakken van sociale problemen, van problemen in de fysieke leefomgeving en/of het verbeteren van de communicatie met belangrijke actoren. Voorbeelden hiervan zijn het volgende:
 - De stadsmarinier heeft in het Oude Noorden de overlastgevende jongeren en hun ouders opgezocht om onder andere hulp te kunnen aanbieden.
 - In IJsselmonde heeft de stadsmarinier sportabonnementen aangeboden aan voormalige overlastgevers om hen zo van straat te houden.
 - In de Tarwewijk heeft de stadsmarinier de communicatie van de deelgemeente met de Poolse bewoners bevorderd door het aanstellen van een Poolse medewerker, die onder meer gemeentelijke informatie voor Polen vertaalt, contactavonden organiseert en spreekuren houdt.

- 2 *Verreweg de meeste concrete acties van de stadsmarinier hebben zichtbaar resultaat. Hierbij heeft de stadsmarinier baat gehad bij eigenschappen waarover andere betrokken functionarissen niet vrij beschikken. Voorbeelden daarvan zijn de korte lijnen naar het stadsbestuur en het daarvan afgeleide gezag en de mogelijkheid onorthodoxe maatregelen te treffen.*
- Van de 34 concrete acties is bij 29 volledig resultaat gehaald.
 - Van het relatief kleine aantal acties (acht) dat niet primair op handhaving en toezicht betrekking heeft, heeft de helft volledig resultaat.

 - De stadsmarinier bewerkstelligt vaak dat andere partijen hun inzet intensiveren of uitbreiden. Hij doet dit door bij hen urgentie te creëren, door samenwerking tot stand te brengen en door zijn kennis van bestaande maatregelen en van de gemeentelijke organisatie te delen met de betrokken partijen.
 - De stadsmarinier heeft 11 keer urgentie voor het betreffende veiligheidsprobleem gecreëerd of hoog gehouden. Zo heeft de stadsmarinier in het Oude Westen gezorgd dat er een gedeeld gevoel van urgentie kwam voor de aanpak van de problematiek op de West Kruiskade. Hierdoor heeft hij bijgedragen aan de totstandkoming van een separaat actieprogramma voor deze zone.
 - 15 Keer heeft de stadsmarinier samenwerking gemobiliseerd of gefaciliteerd, zoals de stadsmarinier bij de aanpak van de overlast op tramlijn 2. Hij heeft er voor gezorgd dat het benodigde commitment voor de samenwerking van drie deelgemeenten en de gemeente gecreëerd werd.
 - De stadsmarinier heeft in vijf gevallen zijn kennis van in te zetten maatregelen gedeeld met de betrokken partners. Zo is de stadsmarinier goed op de hoogte van de mogelijkheden om cameratoezicht in te stellen en van de hiervoor geldende aanvraagprocedure. In de Tarwewijk en bij het Centraal Station ontbeerden de betrokken partijen deze kennis, waarna de stadsmarinier deze voor hen inzette en vervolgens cameratoezicht wist te realiseren.
 - Door zijn goede kennis van de gemeentelijke organisatie weet de stadsmarinier de juiste instanties en personen te benaderen die nodig zijn om een bepaalde aanpak tot stand te brengen. In alle casussen (acht acties) heeft de stadsmarinier hier gebruik van gemaakt. Een voorbeeld hiervan is de Tarwewijk, waar de stadsmarinier zijn contacten binnen het gemeentelijk apparaat gebruikt om afdelingen en diensten als bouw- en woningtoezicht en Stadstoezicht te bewegen inzet te plegen op handhaving en toezicht in de wijk.

 - Daarnaast heeft de stadsmarinier voordeel van eigenschappen waarover andere functionarissen die betrokken zijn bij de veiligheidsaanpak (zoals deelgemeentevoorzitters en gebiedsmanagers) niet vrij kunnen beschikken:
 - In tien gevallen heeft de stadsmarinier onorthodoxe maatregelen ingezet, zoals in het Oude Noorden, waar de stadsmarinier cursussen heeft aangeboden aan de overlastervaarders, om te leren omgaan met de overlastgevers.
 - In acht gevallen heeft de stadsmarinier eigen financiële middelen ingezet. Zo heeft de stadsmarinier op CS de communicatiemiddelen gefinancierd voor een observatieteam.
 - De stadsmarinier heeft vijf keer gebruik gemaakt van zijn positie dicht bij de deelgemeente. De stadsmarinier in IJsselmonde heeft op deze manier de problematiek op de deelgemeentelijke bestuurlijke agenda gezet. Hij deed dit door het probleem onder de aandacht van de portefeuillehouder Veiligheid van de deelgemeente te brengen en door in de Stuurgroep Veilig van de deelgemeente

meerdere malen de noodzaak van meer inzet op het probleem aan de orde te stellen. Op die manier heeft hij voor draagvlak voor een gezamenlijke aanpak gezorgd.

- De stadsmarinier heeft, waar nodig, baat gehad bij zijn positie dicht bij het stadsbestuur. Hier heeft hij in 11 van de 34 acties gebruik van gemaakt.
 - Zo heeft de stadsmarinier bij de aanpak van de overlast op tramlijn 2, gebruikmakend van zijn gezaghebbende positie, afspraken gemaakt met de directeur van een school. Hierdoor heeft hij bewerkstelligd dat de school een deel van de aanpak voor zijn rekening nam.
 - Een ander voorbeeld hiervan is de Tarwewijk, waar de stadsmarinier mede aan zijn positie dicht bij de burgemeester gezag ontleent dat hij in kan zetten om gemeentelijke diensten als Stadstoezicht en dS+V te bewegen deel te nemen aan de aanpak van de woonoverlast.
 - Ook in het Oude Westen heeft de stadsmarinier baat gehad bij zijn positie dicht bij het stadsbestuur. Een voorbeeld hiervan is het commitment van betrokken partijen dat de stadsmarinier door zijn gezaghebbende positie realiseerde om deel te nemen aan de aanpak om overlastgevend cafés op te kopen.

- 3 *De acties van stadsmariniers hebben niet alleen direct resultaat, maar vormen ook een effectieve aanpak van relatief goed te isoleren veiligheidsproblemen (zoals overlast op tramlijn 2, veelvoorkomende criminaliteit rondom CS en overlastgevend Antillianen in de Beverwaard).*
 - De beoogde aanpak gericht op handhaving en toezicht is in vrijwel alle gevallen tot stand gekomen. Zo is mede dankzij de stadsmarinier in alle casussen cameratoezicht gerealiseerd. Verder heeft de stadsmarinier samenwerking bij handhaving en toezicht betrokken partijen bevorderd, bijvoorbeeld door het realiseren van een handhavingsoverleg in de Beverwaard.
 - In die gevallen waar het relatief goed te isoleren problemen betreft heeft deze, voornamelijk op toezicht en handhaving gerichte, aanpak geleid tot een aanvaardbare vermindering van het probleem .
 - Van het OV-verbod op tramlijn 2 is een preventieve werking uitgegaan, waardoor jongeren geen overlastgevend gedrag meer vertonen waar een OV-verbod voor uitgedeeld kan worden.
 - De overlast van Antilianen in het winkelcentrum in de Beverwaard is na het tot stand komen van de door de stadsmarinier beoogde aanpak afgenomen. In de veiligheidsindex is het de Beverwaard gestegen van het cijfer 6,3 over 2008 naar 7,2 over het jaar 2009. De indruk van de politie is dat dit samenhangt met de afname van overlastgevend mannen op het winkelcentrum. Verder is het veiligheidsgevoel van de ondernemers in het winkelcentrum gestegen. Zo is het aantal ondernemers in het winkelcentrum dat zich nooit onveilig voelt gestegen van 25% in 2007 naar 50% in 2009.
 - De veel voorkomende criminaliteit in het gebied rondom het Centraal Station is zichtbaar en aantoonbaar afgenomen tijdens het functioneren van het, onder leiding van de stadsmarinier ingevoerde, toezichtsmodel voor het gebied. Zo is het aantal aangiften van zakkenrollen voor de wijk Stadsdriehoek/C.S. Kwartier tussen 2005 en 2009 van 860 teruggelopen naar 400.
 - Door het instellen van convenanten en overlegvormen is de aanpak van de stadsmarinier bovendien geborgd. Daarmee blijven de positieve effecten eveneens voor langere tijd gewaarborgd. Twee voorbeelden hiervan zijn de volgende:

- In het Oude Noorden heeft de stadsmarinier een wekelijks overleg voor strategische partners ingesteld, waardoor korte lijnen tussen deze partners ontstonden en een gedeeld gevoel van urgentie behouden kon worden. Dit overleg is voortgezet na het vertrek van de stadsmarinier uit de wijk.
- Voor het gebied rondom het Centraal Station is de samenwerking bij handhaving en toezicht geborgd in het toezichtsarrangement, een convenant tussen de betrokken veiligheidspartners. Naar verwachting zal het huidige toezichtsarrangement dit najaar voor drie jaar worden verlengd.

4 *De acties van de stadsmarinier zijn daarentegen niet aantoonbaar effectief bij de aanpak van inhoudelijk meer complexe problemen (zoals drugsoverlast in het Oude Westen, jongerenoverlast in het Oude Noorden en overlast van MOE-landers in de Tarwewijk), in die zin dat de problemen niet worden teruggebracht tot een aanvaardbaar niveau.*

- In het geval van drie inhoudelijk meer complexe problemen heeft de stadsmarinier weliswaar een aanpak tot stand gebracht en met afzonderlijke acties concreet resultaat geboekt, maar is de effectiviteit van zijn optreden niet aantoonbaar.
- In twee onderzochte gevallen – de drugsoverlast in het Oude Westen en de overlast door MOE-landers in de Tarwewijk – bestaat het probleem waarvoor de stadsmarinier is ingezet, nog steeds. Zo geeft in het Oude Westen nog altijd 37,3% van de bewoners aan dat drugsoverlast in hun leefomgeving vaak voorkomt. In de Tarwewijk neemt het aantal aangetroffen gevallen van illegale bewoning niet af. Het aandeel van MOE-landers in die illegale bewoning is aanzienlijk. De hiermee samenhangende overbewoning van panden zorgt nog steeds voor veel overlast. Zo bleef in de Tarwewijk het aantal mensen dat vaak problemen ervaart met naast de container geplaatst in 2009 vuil nagenoeg gelijk ten opzichte van 2008 (een lichte toename van 62,8% naar 63,1%).
- In het Oude Westen en de Tarwewijk is reeds acht jaar een stadsmarinier actief. Vanaf het moment dat de woonoverlast door MOE-landers bekend is, heeft de stadsmarinier zich in de Tarwewijk zich met dit probleem bezig gehouden. Een vermindering van het probleem tot aanvaardbaar niveau had in de rede gelegen.
- In het geval van de jongerenoverlast in het Oude Noorden is het effect van de aanpak van de stadsmarinier niet vast te stellen. Enerzijds is het aantal meldingen van jeugdoverlast in het Oude Noorden afgenomen van 203 in 2007 naar 130 in 2009. Anderzijds geven betrokken partijen aan dat de overlastgevers die er nog zijn hardnekkige problemen hebben. Verder geeft de Veiligheidsindex aan dat er meer mensen zijn die aangeven dat het buurtprobleem ‘overlast door groepen jongeren’ vaak voorkomt (23,5% in 2007 naar 30,8% in 2009).
- Een oorzaak dat de effectiviteit niet is aan te tonen, is de complexiteit van het probleem. Omdat de aanpak van de stadsmarinier hoofdzakelijk is gericht op handhaving en toezicht, krijgen onderliggende fysieke, sociale en economische oorzaken van veiligheidsproblemen relatief weinig aandacht.

5 *Aan de effectiviteit van de acties van de stadsmarinier wordt afbreuk gedaan door het zogenoemde waterbedeffect, dat voorkomt uit de grote nadruk op handhaving en toezicht.*

- Bij de aanpak van de stadsmarinier kan een verplaatsing plaatsvinden van het probleem naar andere plekken in de stad. Twee voorbeelden:
 - In het Oude Westen is cameratoezicht ingesteld om overlast te verminderen. Het is gebleken dat na het instellen van de cameratoezicht de overlast in het

cameragebied is afgenomen, maar is toegenomen in gebieden waar de camera's nog niet hingen.

- In de Tarwewijk worden woningen gecontroleerd door een interventieteam. Inmiddels is gebleken dat illegale bewoning door MOE-landers in andere delen van de stad en aangrenzende gemeenten toeneemt. Hier wordt minder intensief gecontroleerd. Het waterbedeffect is hier niet uit te sluiten. Tegelijkertijd neemt, zoals hierboven als is aangegeven, de overlast in de Tarwewijk niet af.
- In het Oude Noorden is het verhoogde toezicht samen gegaan met een intensieve groeps- en DOSA-aanpak, waardoor jongeren door middel van persoonsgebonden trajecten van straat zijn gehaald. Hierdoor is het aantal jeugdgroepen afgenomen. Hier is geen verschuiving van de problematiek opgetreden.

2-3 aanbevelingen

- 1 Zet de stadsmarinier vooral in op goed te isoleren en urgente veiligheidsproblemen.
- 2 Als de stadsmarinier zich bij de aanpak van het veiligheidsprobleem richt op onderliggende sociale en economische problemen en/of problemen in de fysieke leefomgeving, beperk zijn rol dan tot een procesgerichte, waarbij urgentie wordt gecreëerd en partners bijeen worden gebracht. Laat hem het hierdoor gecreëerde commitment borgen in samenwerkingsovereenkomsten en/of overleggen.
- 3 Als een stadsmarinier wordt ingezet, neem dan in de opdracht in ieder geval op:
 - dat hij het probleem duidelijk afbakt, zowel territoriaal als inhoudelijk.
 - dat hij vooraf een doel bepaalt met betrekking tot de oplossing of vermindering van het probleem.
 - dat hij vooraf bepaalt hoe hij de aanpak borgt bij betrokken partijen.
 - dat hij vooraf aangeeft hoeveel tijd hij denkt nodig te hebben voor zijn aanpak.
- 4 Laat de stadsmarinier voorafgaand aan zijn inzet de risico's van mogelijke waterbedeffecten in kaart brengen en een aanpak ontwikkelen ter voorkoming hiervan. Hierbij dienen de voor- en nadelen van verdunning (waarbij overlast door de verspreiding ervan minder impact heeft) en het van straat halen van overlastgevers in overweging te worden genomen.
- 5 Zorg ervoor dat de stadsmarinier bij zijn aanpak de mogelijkheid behoudt om zijn unieke kenmerken, zoals zijn korte lijnen naar het stadsbestuur, in te zetten.
- 6 Zorg ervoor dat de stadsmarinier afrekenbaar is. Doe dit niet aan de hand van de Veiligheidsindex, maar koppel zijn effectiviteit aan het succes van de aanpak van het afgebakende probleem.
- 7 Beëindig de rol van de stadsmarinier als zijn doel bereikt is of als hij geen resultaten boekt binnen de aangegeven periode.

3 reacties en nawoord

3-1 reactie B en W

Onlangs hebben wij uw rapport naar de 'Effectiviteit van stadsmariniers' voor bestuurlijk wederhoor ontvangen. Wij danken de Rekenkamer Rotterdam voor een zorgvuldig en gedegen rapport en hebben hier met belangstelling en waardering kennis van genomen.

Met de Rekenkamer constateren wij dat het onderzoek bevestigt dat de stadsmariniers een belangrijke rol vervullen in het oplossen van hardnekkige veiligheidsproblemen in bepaalde wijken.

De Rekenkamer heeft in totaal 34 acties van de stadsmariniers onderzocht. In 29 van de 34 gevallen waren de acties succesvol. Het college herkent zich in de conclusies en aanbevelingen van het rapport. Deze uitkomst sluit grotendeels aan bij de onderzoeksresultaten van Prof.dr. Tops ('Positie en perspectief van de stadsmariniers in Rotterdam' 2009).

Naar aanleiding van uw conclusie dat de stadsmarinier zijn inzet overwegend pleegt op het gebied van toezicht en handhaving en minder aandacht besteedt aan inhoudelijk meer complexe problemen, willen wij graag het volgende opmerken. Het veiligheidsbeleid in Rotterdam is gebaseerd op de drieslag toezicht & handhaving, beheer & onderhoud en investeren in sociaal & fysiek. De stadsmariniers kenmerken zich door verbindingskracht en doorzettingsmacht, hebben korte lijnen naar het stadsbestuur en bedenken onorthodoxe maatregelen. Ze werken met één doel: resultaat halen. Ze lossen schijnbaar onoplosbare problemen op. Ze schakelen daarbij snel tussen strategisch en uitvoerend niveau en brengen partijen bij elkaar en laten iedereen zijn of haar werk op de juiste wijze doen. Zonder daarbij zelf het werk van gemeentelijke diensten of andere partijen over te nemen. Zij zijn actief in gebieden met een bovenmatige veiligheidsproblematiek en inhoudelijke complexe veiligheidsvraagstukken.

Een goed voorbeeld is de aanpak van (jeugd)overlast op het Oleanderplein. Hier is een stadsmarinier naar aanleiding van een schietincident ingezet. Hij heeft samen met de deelgemeente partijen bij elkaar gebracht, verbindingen gelegd en de veiligheidssituatie hersteld. Daarnaast heeft de stadsmarinier ook acties in gang gezet om jongeren aan opleiding, stage en werk te helpen. Kortom het verbeteren van het sociaal-economische perspectief.

Bij de aanpak in een gebied worden in eerste aanleg de zichtbare urgente problemen aangepakt waarbij de focus op toezicht en handhaving ligt. Dit is essentieel en zorgt ervoor dat de veiligheidsbeleving van bewoners verbetert. Vervolgens worden onderliggende oorzaken aangepakt. Een voorbeeld hiervan is de West-Kruiskade waar naast de veiligheid, mede op initiatief van de stadsmarinier, ook de fysieke en economische problemen worden aangepakt. Een ander voorbeeld is de pandenaanpak in de wijken Bloemhof, Hillesluis en Tarwewijk. Deze aanpak is gericht op het analyseren en oplossen van problemen achter de voordeur. Deze problemen hebben een sterke relatie met de situatie in de buitenruimte en in de directe omgeving. De stadsmarinier brengt partijen bij elkaar en geeft de oplossingsrichting aan waarbij de uitwerking door andere diensten moet worden uitgevoerd. Zijn regierol in dit stadium bestaat uit urgentie creëren, agenderen, aanjagen en resultaten monitoren. De

stadsmarinier is in deze gevallen de aanjager en verbindingsofficier om het gewenste resultaat te bereiken.

Teneinde de veiligheidssituatie in bepaalde wijken nauwlettend te volgen worden regelmatig Stuurgroepen in de Wijk georganiseerd. Hierbij praat ons college, samen met de korpschef en de hoofdofficier van Justitie, op locatie met bewoners en ondernemers. Daar wordt zichtbaar op welke wijze de stadsmarinier de regie voert en invloed uitoefent op veiligheids-, sociale en fysieke aspecten.

Het is essentieel om alert te blijven op de uitvoering van het veiligheidsbeleid in onze stad en de inzet van de stadsmariniers. Een aantal aanbevelingen sluit aan bij onze brief aan de gemeenteraad dd. 23 juni '09 (evaluatie instrument stadsmarinier) en zijn inmiddels opgepakt. Dankzij de inzet op toezicht en handhaving is de problematiek vaak beter beheersbaar. Wel moet er aandacht zijn voor het feit dat eventueel in andere gebieden overlast ontstaat, het zogenaamde waterbedeffect. Dit mogelijke effect wordt nauwlettend met de betrokken partners gemonitord en daar waar nodig wordt opgetreden. De stadsmarinier treedt terug op het moment dat ons college constateert dat de problematiek tot een beheersbaar niveau is teruggebracht. In de meeste gevallen neemt de deelgemeente de aanpak over.

Rotterdam kent een aantal complexe en hardnekkige veiligheidsvraagstukken. Er zijn grote slagen gemaakt op het gebied van veiligheid, daar zijn wij trots op. Zoals ook uit dit rapport blijkt, is de stadsmarinier een onmiskenbaar onderdeel van een modern stadsbestuur en heeft hij een toegevoegde waarde in het integrale veiligheidsbeleid. Hij vervult hierbij drie rollen: realiseren van snelle interventies, duurzaam herstel in wijken met een bovenmaatse problematiek en preventief ingrijpen in wijken die dreigen af te glijden.. Wij gaan door op de ingeslagen weg met bijzondere aandacht voor de conclusies en aanbevelingen van dit rapport.

3-2 nawoord

De rekenkamer dankt B en W voor hun reactie op het onderzoeksrapport. Deze reactie geeft nog aanleiding voor enkele opmerkingen.

Een van de conclusies van de rekenkamer is dat de stadsmarinier 'overwegend voor acties kiest gericht op handhaving en toezicht, terwijl aan complexe veiligheidsproblemen vaak ook sociale, economische en fysieke oorzaken ten grondslag liggen' (hoofdconclusie 1). Hoewel B en W zich herkennen in de conclusies van de rekenkamer – waaronder dus ook deze – wijzen zij op enkele voorbeelden (het Oleanderplein en de West-Kruiskade) waarin de stadsmarinier óók aandacht heeft voor bijvoorbeeld het verbeteren van het sociaal-economisch perspectief van overlastgevende jongeren en voor problemen in de fysieke omgeving. Hij zou hierbij vooral als 'anjager en verbindingsofficier' werken, urgentie creëren, et cetera.

Deze voorbeelden laten de rekenkamerconclusie dat de stadsmarinier zich overwegend richt op handhaving en toezicht, echter intact. Dat de stadsmarinier zich ook wijdt aan de onderliggende oorzaken van onveiligheid, hebben we in het onderzoek geconstateerd. Alleen ligt daar vooralsnog niet het zwaartepunt van zijn handelen. Bovendien is hij bijzonder effectief als het gaat om kortdurende gerichte concrete acties op het terrein van toezicht en handhaving. In zijn aanpak onderscheidt hij zich nadrukkelijk van andere gemeentelijke functionarissen.

Als het gaat om onderliggende sociale, fysieke of economische problemen is het resultaat van zijn acties aanmerkelijk minder zichtbaar, zoals B en W in hun reactie ook bevestigen. Bovendien vereist de aanpak van dergelijke oorzaken een andersoortig optreden, minder gericht op concrete directe resultaten, en meer op urgentie creëren en samenwerking bevorderen bij en tussen betrokken partners. Deze rol kan tijdelijk door de stadsmarinier worden vervuld, maar dit zou in principe door andere gemeentelijke functionarissen moeten worden gedaan, zoals een gebiedsmanager of de voorzitter van een deelgemeente (zoals in het geval van het Oleanderplein).

Daarom bevelen wij dan ook aan de stadsmarinier vóóral in te zetten op goed te isoleren en urgente veiligheidsproblemen (aanbeveling 1) en hem op het resultaat dáárvan af te rekenen (aanbeveling 6). De voorbeelden van het college zouden daarentegen de suggestie kunnen wekken dat de stadsmarinier zich juist vooral moet richten op de onderliggende sociale en economische problemen en/of problemen in de fysieke leefomgeving. De rekenkamer sluit deze rol weliswaar niet uit, maar de stadsmarinier zou zich daarbij moeten beperken tot een tijdelijke procesgerichte aanpak (aanbeveling 2).

B en W geven in hun reactie aan zich 'te herkennen' in de conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer, waaronder de hierboven genoemde, en door te gaan 'op de ingeslagen weg met bijzondere aandacht voor de conclusies en aanbevelingen van dit rapport'. B en W verwerpen geen aanbevelingen, wat zij op grond van de Verordening Rekenkamer Rotterdam in hun reactie hadden kunnen doen. De rekenkamer leidt uit de reactie van B en W dan ook af dat zij alle aanbevelingen overnemen en in een plan van aanpak zullen uitwerken.

B en W stellen verder dat een aantal aanbevelingen 'inmiddels is opgepakt'. Het is de rekenkamer niet duidelijk welke dat zijn. Dit is van belang, omdat de aanbevelingen geen bestendinging van de bestaande praktijk of eerdere voornemens inhouden (behoudens nummer 5, het behoud van unieke kenmerken van de stadsmarinier), maar op sommige punten een tamelijk forse aanscherping daarvan. Zo houdt de aanbeveling om de stadsmarinier vooral in te zetten op goed te isoleren en urgente veiligheidsproblemen (aanbeveling 1) een expliciete keuze in, die nog niet eerder zo helder door het bestuur is gemaakt, ook niet in zijn reactie op dit rapport. Aanbevelingen 2 en 3 betreffen een zekere formalisering van de opdrachtformulering en aanpak van de stadsmarinier, waar dat tot nu toe op meer informele en daarmee minder toetsbare wijze plaatsvond. Dat stadsmariniers niet aan de hand van de Veiligheidsindex afgerekend zouden moeten worden (aanbeveling 6), is een breuk met de bestaande praktijk. Volgens aanbeveling 7 zou de rol van de stadsmarinier beëindigd moeten worden als zijn doel is bereikt of als hij geen resultaten binnen een aangegeven periode boekt. In hun reactie geven B en W niet aan dat de rol van de stadsmarinier ook bij niet geleverde resultaten kan worden beëindigd, alleen dat dit gebeurt als de problematiek tot een beheersbaar niveau is teruggebracht.

Ten slotte geven B en W aan dat de uitkomsten van het rekenkameronderzoek 'grotendeels aansluiten' bij eerdere onderzoeksresultaten van professor Tops uit 2009. Wij zouden dit anders willen formuleren. De uitkomsten van de rekenkamer zijn niet strijdig met Tops' uitkomsten en hooguit aanvullend. Bij aanvang van het rekenkameronderzoek kon niet worden uitgesloten dat de rekenkamer tot conclusies zou komen die haaks staan op die van Tops en de zijnen. De reden is dat de rekenkamer een fundamenteel andere invalshoek heeft gekozen. Waar de

onderzoeksgroep van Tops de positie van de stadsmarinier binnen de gemeentelijke organisatie schetste en hoe deze door betrokkenen werd gewaardeerd, bestudeerde de rekenkamer wat een stadsmarinier concreet doet en welke zichtbare resultaten dat oplevert.

nota van bevindingen

1 inleiding

1-1 aanleiding

Sinds 2002 is veiligheid in de gemeente topprioriteit.⁷ Hierbij is er speciale aandacht voor veiligheid in de wijken. In het collegeprogramma van 2002 beschrijven burgemeester en wethouders (B en W) dat zij in 2005 geen onveilige wijken meer willen hebben. In 2006 geven B en W aan dat zij de ambitie hebben dat er in 2010 zowel geen onveilige als probleemwijken in Rotterdam meer zijn. Deze ambitie is gekoppeld aan de Veiligheidsindex, een meetinstrument van de gemeente, dat zowel objectieve als subjectieve gegevens met betrekking tot veiligheid meet.

Naast diverse maatregelen binnen de wijkveiligheidsaanpak, zoals de verbetering van de effectiviteit van toezicht, interventie en handhaving, een grootschalige herstructureringsoperatie en het stimuleren van de eigen verantwoordelijkheid van ondernemers, is er een belangrijke rol weggelegd voor de stadsmariniers. De functie stadsmarinier is in 2002 door B en W in het leven geroepen.

Stadsmariniers zijn hoge ambtenaren die door de centrale stad ingezet worden om in een bepaald gebied of op een bepaald thema de veiligheid te verbeteren en de verloedering tegen te gaan.⁸ Op 24 november 2009 hebben B en W aangegeven dat de stadsmarinier een permanent hulpmiddel is om complexe en grootstedelijke veiligheidsproblemen snel en adequaat aan te pakken.⁹ Hierbij zijn twee typen stadsmarinier te onderscheiden: (1) de gebiedsstadsmarinier, waarvan het werkkterrein bepaald wordt door een bepaalde geografische ruimte, zoals de wijk het Oude Westen, en (2) de themastadsmarinier die zich bezighoudt met een bepaald type probleem, zoals de Antillianenproblematiek.

De stadsmarinier is regelmatig onderwerp van debat. Op gezette tijden zijn in de gemeenteraad vragen gesteld over de effectiviteit van de stadsmariniers.¹⁰ Hierbij is onder andere aan de orde gekomen dat ondanks de komst van de stadsmarinier, de problemen zouden zijn gebleven. Daarnaast wordt aangegeven dat het instrument stadsmarinier¹¹ bepaalde kenmerken heeft, namelijk dat zij doeners zijn en slagkracht hebben, maar dat hiervan in de praktijk weinig te zien is. De stadsmariniers zouden onzichtbaar zijn en zelf “instituten” zijn geworden.

⁷ Gemeente Rotterdam, ‘Collegeprogramma 2002-2006. Het nieuwe elan van Rotterdam... en zo gaan we dat doen’, september 2002. Gemeente Rotterdam, ‘Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010. Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven’, 2005.

⁸ De beschrijving van de stadsmarinier verschilt in de tijd en in verschillende beleidsdocumenten. Verderop in dit onderzoeksrapport wordt hier nader op ingegaan.

⁹ Brief van B en W aan de gemeenteraad, betreffende de stadsmariniers, 24 november 2009.

¹⁰ O.a. raadsvergadering 24 april 2008, 17 juli 2008, 08 januari 2009 en 01 oktober 2009 en in de commissie BVM van 15 oktober 2009.

¹¹ De stadsmarinier is een beleidsinstrument, met niet-persoonsgebonden kenmerken.

Hoewel de stadsmarinier bedoeld was als tijdelijk instrument, hebben B en W in 2009 laten weten dat het de bedoeling is om dit instrument ook in de toekomst te blijven inzetten.¹² In het nieuwe vijfjarenactieprogramma 'Veiligheid Rotterdam' is te lezen dat de stadsmariniers ook tussen 2010 en 2014 gericht en specifiek zullen worden ingezet op die plaatsen waar sprake is van een bovenmaatse opgave op het terrein van veiligheid.

De stadsmarinier heeft recentelijk onderdeel uitgemaakt van twee studies. In het onderzoek van Tops e.a. uit 2009 geven de auteurs aan dat de stadsmariniers successen hebben geboekt en dat zij onmisbaar en noodzakelijk zijn. Zij baseren zich in het onderzoek op de scores op de Veiligheidsindex en de brede steunbetuiging van betrokkenen bij het veiligheidsbeleid.¹³ Deze steunbetuigingen geven evenwel met name een indruk van het functioneren van de stadsmarinier. Ook Audit Services Rotterdam (ASR) heeft in 2008 in een evaluatie van de hotspotsaanpak onderzoek gedaan naar de stadsmariniers. Betrokkenen bij de hotspots geven aan dat enkele gemeentelijke ambities waar de stadsmarinier bij betrokken was, niet gehaald zijn.¹⁴

Beide rapporten gaan niet nader in op de effectiviteit van het instrument stadsmarinier als zodanig. Gelet op het feit dat B en W het instrument stadsmarinier willen blijven inzetten en gelet op de discussie over de effectiviteit van dit instrument, is de rekenkamer een onderzoek naar de effectiviteit van het instrument stadsmarinier gestart.

1-2 doelstelling

De rekenkamer wil duidelijkheid verschaffen over de effectiviteit van het instrument stadsmarinier. Concreet beoogt de rekenkamer met dit onderzoek:

- inzicht te geven in en een oordeel over de effectiviteit van de stadsmarinier bij de aanpak van veiligheidsproblemen.

1-3 vraagstelling

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

- wat is de effectiviteit van de stadsmariniers bij de aanpak van veiligheidsproblemen?

De centrale onderzoeksvraag is uitgewerkt in de volgende deelvragen.

- 1 Hoe heeft de stadsmarinier opgetreden bij de aanpak van specifieke veiligheidsproblemen?
- 2 Zijn tijdens en na het optreden van de stadsmarinier de desbetreffende veiligheidsproblemen afgenomen of opgelost?
- 3 Welke inbreng heeft de stadsmarinier bij de aanpak van de desbetreffende veiligheidsproblemen?
- 4 Heeft de stadsmarinier zich verzekerd van borging van de aanpak?

¹² Brief van B en W aan de gemeenteraad betreffende de stadsmariniers, 24 november 2009.

¹³ Tops e.a., 'Van urgentie naar noodzaak, positie en perspectief van de stadsmariniers in Rotterdam', 2009.

¹⁴ Audit Services Rotterdam, 'Rapportage Hot spotaanpak', 2008.

1-4 geselecteerde problemen

Op basis van verschillende bronnen, zoals de verslagen van de directieraad Veilig, de stuurgroep Veilig en het stadsmariniersoverleg en informatie van de stadsmariniers zelf, is in kaart gebracht welke veiligheidsproblemen de stadsmariniers van 2008 tot begin 2010 aangepakt hebben. Hieruit zijn 60 veiligheidsproblemen naar voren gekomen. De rekenkamer heeft vervolgens zes veiligheidsproblemen voor nadere analyse geselecteerd. Er is bij de selectie gestreefd naar een spreiding naar betreffende wijk (en deelgemeente), de duur van het probleem en aard van het probleem (in bijlage 2 is de selectie uitvoerig beschreven). De volgende problemen zijn geselecteerd:

- drugsoverlast in het Oude Westen (Centrum);
- overlast op tramlijn 2 op Zuid (Charlois, Feijenoord en IJsselmonde);
- overlastgevende Antillianen in de Beverwaard (IJsselmonde);
- woonoverlast door MOE-landers in de Tarwewijk (Charlois);
- jeugdoverlast in het Oude Noorden (Noord);
- veelvoorkomende criminaliteit rond CS (Centrum).

1-5 leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt als context de functie en beoogde werking van het instrument stadsmarinier toegelicht. Ook wordt de organisatorische inbedding van de stadsmarinier beschreven. In hoofdstuk 3 wordt de aanpak van het onderzoek nader beschreven, in het bijzonder de normen. In hoofdstuk 4 worden de onderzoeksvragen beantwoord. De centrale vraag wordt in de bestuurlijke nota beantwoord.

Hoofdstuk 4 bevat niet alle bevindingen van de rekenkamer. Omwille van een heldere en overzichtelijke presentatie is ervoor gekozen om in hoofdstuk 4 de bevindingen samengevat en vergelijkenderwijs te presenteren. De bevindingen per afzonderlijke casus staan in bijlage 1, die is te vinden op de website van de Rekenkamer Rotterdam, www.rekenkamer.rotterdam.nl. Deze digitale bijlage maakt integraal onderdeel uit van de nota van bevindingen en daarmee het onderzoeksrapport.

Op verschillende plaatsen in de nota zijn geelgekleurde tekstblokken te vinden. Deze bevatten beschrijvingen om bepaalde begrippen, instrumenten en dergelijke nader toe te lichten.

2 typering van de stadsmarinier

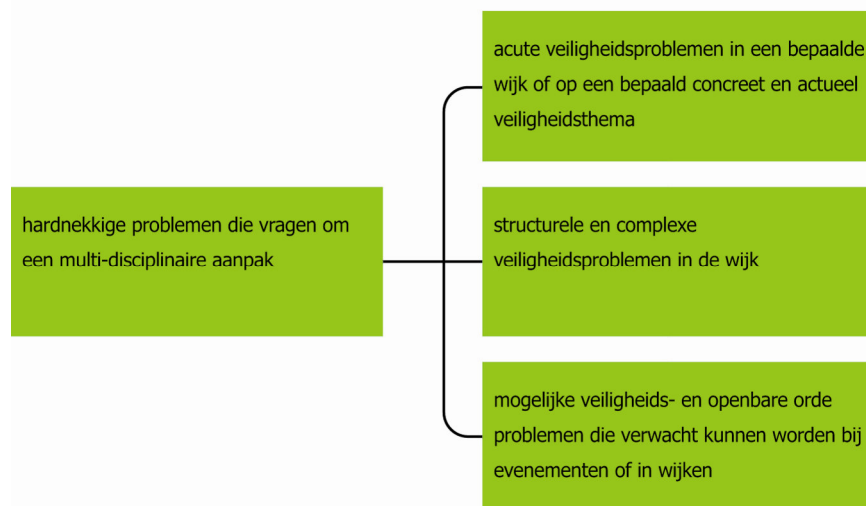
2-1 inleiding

De stadsmarinier wordt ingezet om veiligheidsproblemen op te lossen. In december 2009 hebben B en W een brief aan de raad gestuurd waarin zij uiteenzetten op welke manier zij het instrument in de toekomst willen inzetten. In de volgende paragraaf wordt aan de hand van deze informatie en eerdere beleidsstukken uitgelegd voor welk type problemen het instrument stadsmarinier bedoeld is, daarna volgt de beoogde aanpak en de plaats binnen de gemeentelijke organisatie.

2-2 problemen voor de stadsmarinier

De stadsmarinier houdt zich bezig met hardnekkige problemen die vragen om een multidisciplinaire aanpak.¹⁵ Dit wil zeggen dat voor de oplossing van het desbetreffende probleem de expertise van verschillende partijen nodig is. Recentelijk hebben B en W drie typen hardnekkige problemen onderscheiden. Figuur 2-1 geeft deze typen weer.

figuur 2-1: problemen waar een stadsmarinier zich mee bezighoudt

Zoals uit figuur 2-1 blijkt hebben B en W een onderscheid gemaakt in: (1) acute veiligheidsproblemen, (2) structurele en complexe veiligheidsproblemen en (3)

¹⁵ Gemeente Rotterdam, 'Rotterdam zet door. Op weg naar een stad in balans', december 2003.

mogelijke veiligheidsproblemen bij evenementen.¹⁶ Van deze drie typen problemen zijn de eerste twee al eerder expliciet vermeld in beleidsdocumenten.¹⁷

Het eerste type bestaat uit de meest in het oog springende problemen. Dit zijn problemen waar door een snelle, korte actie resultaat geboekt kan worden. Voorbeelden zijn ernstige woonoverlast, problemen op een bepaalde tramlijn of een overvallengolf op winkeliers.

De structurele en complexe veiligheidsproblemen in wijken zijn problemen waar een langdurige aanpak voor nodig is, zoals bijvoorbeeld structurele overlast door drugshandel en -gebruik. Deze structurele problemen komen tot uiting in een langdurige lage score op de Veiligheidsindex .

De problemen rond evenementen en gebeurtenissen (zoals hooliganisme) zijn problemen die tot nu toe incidenteel zijn aangepakt en die eerder niet expliciet tot het takenpakket van de stadsmarinier gerekend zijn. B en W zijn voornemens om de preventieve inzet op dit type problemen stelselmatiger aan te pakken.¹⁸ Stadsmariniers kunnen ook preventief worden ingezet in bepaalde wijken waar een teruggang in de veiligheid dreigt.¹⁹

2-3 aanpak

2-3-1 rollen

De stadsmarinier kan verschillende rollen aannemen bij de aanpak van de multidisciplinaire problemen. De rol is afhankelijk van het type probleem. Dit is in figuur 2-2 schematisch weergegeven.²⁰

¹⁶ Brief van B en W aan de gemeenteraad betreffende de stadsmariniers, 24 november 2009.

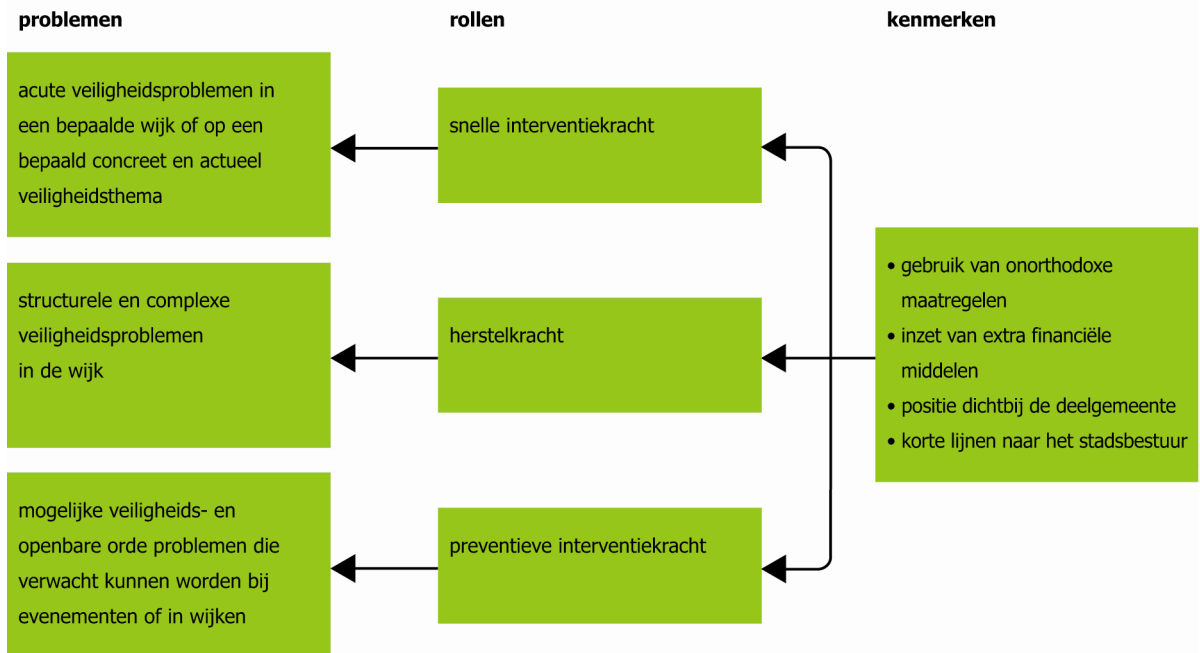
¹⁷ Zie o.a. Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010. Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven', 2005.

¹⁸ Brief van B en W aan de gemeenteraad betreffende de stadsmariniers, 24 november 2009.

¹⁹ Interview rekenkamer met directeur Veiligheid, 1 maart 2010.

²⁰ Gebaseerd op brief van B en W aan de gemeenteraad betreffende de stadsmariniers, 24 november 2009, en de website directie Veiligheid, gemeente Rotterdam, www.rotterdamveilig.nl, bezocht op 22 december 2009.

figuur 2-2: schematische weergave van de inzet van de stadsmarinier

Zoals figuur 2-2 laat zien kan een stadsmarinier drie rollen vervullen. In een brief aan de raad van 24 november 2009 schrijven B en W dat de stadsmarinier ‘(1) een “snelle interventiekracht” is bij acute veiligheidsproblemen in een bepaalde wijk of op een bepaald concreet en actueel veiligheidsthema zoals woonoverlast, (2) een “herstelkracht” is bij structurele en complexe veiligheidsproblemen in de wijk door bijvoorbeeld partijen te verbinden en (3) een “preventieve interventiekracht” is bij evenementen en gebeurtenissen waarbij mogelijke veiligheids- of openbare orde problemen verwacht kunnen worden zoals bij de jaarwisseling.’

Daarnaast wordt de stadsmarinier op de website van de directie Veiligheid ‘breekijzer, smeeroilie en trekker tegelijk’²¹ genoemd. De term breekijzer verwijst naar de mogelijkheid om doorbraken te forceren. De term smeeroilie verwijst naar het wegnemen van knelpunten in de samenwerking. De problemen waarmee stadsmariniers zich bezighouden vereisen een integrale aanpak. Stadsmariniers moeten ervoor zorgen dat alle betrokken diensten, politie, justitie en andere instanties optimaal samenwerken bij het aanpakken van de onveiligheid. Waar nodig signaleren zij knelpunten in de samenwerking. Zij zijn daarbij tegelijkertijd verbindingsofficieren tussen B en W en de wijken. De term ‘trekker’ verwijst naar de functie die de

²¹ www.rotterdamveilig.nl, bezocht op 26 november 2009.

stadsmariniers kunnen hebben als aanjager en vernieuwer van de veiligheidsaanpak.²²

2-3-2 kenmerken

De stadsmariniers hebben bepaalde kenmerken die eigen aan hen zijn en die zij kunnen inzetten bij het vervullen van de genoemde rollen. Dit worden in de beleidsdocumenten de succesvoorwaarden genoemd. Volgens het vijfjarenactieprogramma 2006-2010 gaat het om de volgende kenmerken van de stadsmarinier:

- hij past onorthodoxe maatregelen toe;
- hij beschikt over extra middelen om acute problemen aan te pakken;
- hij heeft een verbindingsofficierpositie die gekenmerkt is door zijn positie dichtbij de deelgemeente en;
- zijn korte lijnen naar het stadsbestuur door de directe toegang tot B en W.

2-3-3 werkwijze

De stadsmarinier wordt in een wijk of op een probleem ingezet als daarvoor aanleiding is op basis van wijkanalyses en de score van een wijk in de Veiligheidsindex. Hij zou een specifieke werkwijze hebben om de problemen aan te pakken. Hij doorloopt bij de aanpak alle noodzakelijke fasen en hij overziet het hele probleem door zijn 'helikopterview'.²³ Hij start met het probleem in kaart te brengen en bepaalt op basis van deze probleemanalyse de aanpak.²⁴ Vervolgens brengt hij de betrokken partijen in beeld en creëert een gedeeld gevoel van urgentie. Daarna kan hij samenwerking tussen betrokken partijen vormgeven of bevorderen. Naast het faciliteren van het proces rondom de aanpak van het probleem kan de stadsmarinier zelf maatregelen inzetten om het probleem te doen afnemen.²⁵

Hij is ook vernieuwer van het veiligheidsbeleid.²⁶ Van de stadsmarinier mag verwacht worden dat hij, los van het gebruik maken van bestaande maatregelen en structuren voor de aanpak, zich inzet voor onorthodoxe maatregelen en structuren om problemen aan te pakken.

Uit een eerder onderzoek, van Tops e.a.,²⁷ blijkt dat de stadsmarinier globaal op twee manieren problemen tracht op te lossen. Hij kan zich op het proces richten of op de inhoud van het probleem.

procesgericht

Zoals aangegeven vragen de problemen die de stadsmarinier moet oplossen om een integrale aanpak. Dit betekent dat meerdere partijen een (deel)aspect van het

²² Gemeente Rotterdam, 'Rotterdam zet door. Op weg naar een stad in balans', december 2003; 'Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010. Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven', 2005 en 'Collegeprogramma 2002-2006. Het nieuwe elan van Rotterdam... en zo gaan we dat doen', september 2002.

²³ Gemeente Rotterdam, 'Bouwen aan balans. Actieprogramma Rotterdam zet door. Evaluatie en aanbevelingen', januari 2006.

²⁴ Bestuursdienst, 'Jaarplan directie Veiligheid. De Rotterdamse veiligheidsaanpak in 2009', juli 2009; Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010. Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven', 2005.

²⁵ Gemeente Rotterdam, 'Bouwen aan balans. Actieprogramma Rotterdam zet door. Evaluatie en aanbevelingen', januari 2006 en 'Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010. Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven', 2005.

²⁶ Gemeente Rotterdam, 'Bouwen aan balans. Actieprogramma Rotterdam zet door. Evaluatie en aanbevelingen', januari 2006.

²⁷ Tops e.a., 'Van urgentie naar noodzaak. Positie en perspectief van de stadsmariniers in Rotterdam', juni 2009.

probleem (kunnen) aanpakken. Al voor de komst van de stadsmarinier hebben deze organisaties vaak al verschillende maatregelen genomen.

Om een probleem op basis van een integrale aanpak te verminderen is een goede samenwerking nodig. Hieraan kan het nog wel eens schorten. Zo is het bijvoorbeeld niet vanzelfsprekend dat de vele organisaties en actoren gemeenschappelijke prioriteiten formuleren. Ook kan het een probleem zijn om het gedeelde gevoel van urgentie hoog te houden. Het kan gebeuren dat de partijen na verloop van tijd hun prioriteiten verschuiven, waardoor de aanpak stagneert voordat het probleem opgelost is.

Als een integrale aanpak op bepaalde punten is vastgelopen, maar er zijn in principe wel voldoende maatregelen, dan hoeft de stadsmarinier niet per se een geheel eigen aanpak te ontwikkelen. Hij kan er ook voor kiezen de samenwerking zo te organiseren, dat de partners alsnog zelf het probleem aanpakken. Zo kan de stadsmarinier een overleg instellen waar partners afspraken met elkaar maken. Ook kan hij op zoek gaan naar een mechanisme dat er voor zorgt dat deze afspraken opgevolgd worden. Een periodiek overleg, een ondertekend convenant of een aangepaste interne prioritering kunnen resultaten zijn van het organiseren van deze samenwerking.

inhoudgericht

Daar waar nog geen goede maatregelen bestaan om het probleem te doen afnemen, kan de stadsmarinier zich ook direct richten op de oplossing of vermindering van het probleem. Hij kan bijvoorbeeld eigen maatregelen ontwikkelen en inzetten of maatregelen die elders in de gemeente succesvol zijn geweest gebruiken. Denk bijvoorbeeld aan het plaatsen van camera's of het instellen van screening van nieuwe bewoners.

Als het probleem na de aanpak van de stadsmarinier voldoende is afgenomen en de aanpak voldoende geborgd is, zal de stadsmarinier moeten vertrekken.

2-4 verantwoording en organisatie

Bij de introductie van de stadsmarinier is besloten dat de stadsmarinier achteraf verantwoording aflegt aan B en W.²⁸ Er wordt hierbij vanuit gegaan dat het vooraf vastleggen van verantwoordelijkheden en bevoegdheden het handelen van de stadsmarinier beperkt. De burgemeester is (binnen B en W) bestuurlijk verantwoordelijk voor de stadsmariniers. Over hun dagelijkse werkzaamheden leggen de stadsmariniers verantwoording af aan de directeur Veiligheid als ambtelijk leidinggevende en de Stuurgroep Veilig.²⁹ Dat de stadsmarinier als ambtenaar een positie binnen de ambtelijke organisatie krijgt, vindt de rekenkamer begrijpelijk. Toch vindt zij deze dubbele verantwoordingslaag opvallend. De stadsmarinier zou moeten kunnen volstaan met het afleggen van verantwoording aan de stuurgroep, aangezien het juist voor de stadsmarinier kenmerkend is dat hij korte lijnen naar het stadsbestuur heeft.

²⁸ Gemeente Rotterdam, 'Rotterdam zet door. Op weg naar een stad in balans', december 2003.

²⁹ Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010. Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven', 2005.

De stadsmariniers zijn ambtelijk bij de directie Veiligheid geplaatst, onder de directeur Veiligheid. De directie Veiligheid is 1 juli 2006 ontstaan na het samengaan van het Programmabureau Veilig (PbV) en de afdeling Openbare Orde en Veiligheid (OOV) van de Bestuursdienst.

De Stuurgroep Veilig bestaat uit de burgemeester, hoofdofficier van justitie, korpschef, de wethouder Volksgezondheid, Welzijn en Maatschappelijke Opvang, de wethouder Jeugd en Onderwijs en de directeur Veiligheid. Overige leden van B en W hebben een open uitnodiging op de momenten dat onderwerpen uit hun portefeuille door de stuurgroep besproken worden. De stuurgroep is formeel het voorportaal van B en W en leidt de vijfjarenactieprogramma's Veilig Rotterdam.

De deelgemeenten zijn verantwoordelijk voor en hebben de regie over de wijkveiligheidsaanpak. Zij stellen hiervoor integrale wijkactieprogramma's (IWAP's) op en maken voor het bereiken van hun doelen prestatieafspraken met diensten en andere partijen. In overleg tussen de deelgemeenten en de gemeente wordt bezien welke vraagstukken de inzet van een stadsmarinier rechtvaardigen, maar het besluit over de inzet wordt genomen door de Stuurgroep Veilig. Dit gebeurt op basis van wijkanalyses en eventuele aanvullende informatie.³⁰ Uiteindelijk kan de stadsmarinier door B en W ingezet worden op alle onderwerpen die een relatie hebben met veiligheid.³¹

Vaak worden stadsmariniers op deze manier in onveilige wijken ingezet. Zij kunnen ook de regie krijgen bij de zogenoemde hotspotsaanpak (zie kader).

hotspotsaanpak

In 2003 is de gemeente van start gegaan met de hotspotsaanpak. Aan de hand van wijkanalyses wordt bepaald of een gebied bestempeld kan worden als een hotspot. Deze analyses worden gebaseerd op statistische gegevens en registraties van dS+V, de politie, het handhavings- en overlastregistratiesysteem, het meldingssysteem buitenruimte en informatie van de lokale zorgnetwerken.

'Een hotspot is een gebied van een of meer straten waar verloedering, criminaliteit en vervuiling het beeld bepalen. Er is vaak sprake van huisjesmelkers die illegaal kamers verhuren, van slooppanden en slecht onderhouden panden die bijdragen aan een slechte uitstraling van de buurt.'³²

Zodra een hotspot is aangewezen, wordt er een intensieve gezamenlijke aanpak ontwikkeld, gericht op fysieke investeringen, het verbeteren van de veiligheid, schoon & heel en versterking van de sociale cohesie. Het gebied komt daarbij onder het gezag en de invloed van B en W.

Na de eerste generatie hotspots die in 2003 aangewezen zijn, zijn in de collegeperiode 2006-2010 de volgende gebieden aangewezen als tweede generatie hotspot: Maximilliaanstraat (Charlois); Frans Bekkerstraat en omgeving (Charlois); Verschoorblok (Charlois); Mijnkintbuurt (Charlois); Putsebocht/Hilleliet (Feijenoord); Boulevard Zuid + Beijerkop West (Feijenoord); Schepenbuurt (Delfshaven); Mathenesserdijk (Delfshaven).³³

³⁰ Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010. Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven', 2005.

³¹ Brief van B en W aan de gemeenteraad betreffende de stadsmariniers, 24 november 2009.

³² Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenprogramma Veiligheid Rotterdam 2010-2014', november 2009.

³³ Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenprogramma Veiligheid Rotterdam 2010-2014', november 2009.

Het college heeft in 2006 gesteld dat in alle negen hotspotgebieden op ten minste drie van de vier elementen (fysiek, veilig, schoon & heel, sociale cohesie) inzet gepleegd wordt. Dit is een aanpak 'gericht op bestrijding van overlast, criminaliteit en verloedering, fysieke investeringen en maatregelen om de sociale cohesie te versterken.'³⁴

Als een gebied als hotspot wordt benoemd, komt dat gebied onder het gezag en de invloed van B en W. Daarbij is de samenwerking tussen de stadsmarinier en de deelgemeente belangrijk. De stadsmarinier dient nauw samen te werken met de deelraadvoorzitter. Deze samenwerking is niet formeel vastgelegd in verantwoordingsstructuren.

Bij het vervullen van hun taak moeten de stadsmariniers niet alleen met de deelgemeente en de gemeentelijke diensten samenwerken, maar ook met onder andere de politie, het Openbaar Ministerie (OM), bewoners en ondernemers in een wijk.³⁵

³⁴ Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010. Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven', 2005.

³⁵ Bestuursdienst, 'Jaarplan Directie Veiligheid. De Rotterdamse veiligheidsaanpak in 2009', juli 2009.

3 onderzoeksaanpak

3-1 inleiding

In dit hoofdstuk wordt de aanpak van het onderzoek uiteengezet. De volgende paragraaf gaat over het meten van de effectiviteit van de stadsmarinier. Paragraaf 3-3 bevat de normen en criteria aan de hand waarvan het optreden van de stadsmarinier is beoordeeld. Voor zaken als de casusselectie en wijze van informatieverzameling verwijzen we naar bijlage 2.

3-2 beoordeling effectiviteit stadsmarinier

De stadsmariniers zijn in het leven geroepen om een bijdrage te leveren aan de veiligheid in de stad. Vanuit dat perspectief zouden de scores in de Veiligheidsindex een indicator kunnen zijn van de effectiviteit van een stadsmarinier. Lage scores in deze index kunnen voor de Stuurgroep Veilig immers ook een reden zijn om een stadsmarinier in het desbetreffende gebied in te zetten.

In het eerdergenoemde onderzoek van Tops e.a. uit 2009 concluderen de auteurs dat de stadsmariniers successen hebben geboekt. Zij baseren dit onder meer op deze scores op de Veiligheidsindex.³⁶ Het bepalen van de effectiviteit van de stadsmarinier alleen op basis van de scores op de Veiligheidsindex is evenwel complex. De index geeft weliswaar de veiligheid in de wijken weer, maar is opgebouwd uit verschillende indicatoren op het gebied van subjectieve en objectieve veiligheid. Mocht het zo zijn dat na de inzet van een stadsmarinier de totale score is gestegen, dan staat de bijdrage van de stadsmarinier daaraan allerm minst vast. Dat is mede afhankelijk van de ontwikkeling van de onderliggende indicatoren, de verschillende instrumenten die zijn ingezet, de inzet die door andere partijen wordt gepleegd en exogene maatschappelijke ontwikkelingen. Een positieve ontwikkeling van een veiligheidsscore is hooguit indicatief voor de effectiviteit van de stadsmarinier.

³⁶ Tops e.a., 'Van urgentie naar noodzaak, positie en perspectief van de stadsmariniers in Rotterdam', 2009.

sociale veiligheid en de Veiligheidsindex

Het domein van de stadsmarinier is de sociale veiligheid: de dreiging die uitgaat van mensen.³⁷ Dit is een heel breed terrein. Het gaat hier bijvoorbeeld om jeugdoverlast en vandalisme, inbraken, huiselijk geweld, autocriminaliteit en radicalisering.³⁸

De sociale veiligheid wordt afgemeten aan objectieve en subjectieve veiligheid. Objectieve veiligheid is de feitelijke afwezigheid van bedreigingen, denk aan het aantal inbraken in een bepaalde wijk. Subjectieve veiligheid is een situatie waarin iemand zich 'in zijn woon- en leefsituatie niet door misdrijven, overtredingen en ernstige overlast bedreigd voelt',³⁹ dus bijvoorbeeld of iemand denkt dat er bij hem of haar ingebroken kan worden. De objectieve en subjectieve veiligheid zijn vaak niet gelijk. Iemand met gemiddeld een kleinere kans op slachtofferschap zal zich niet altijd minder onveilig voelen dan iemand anders.

De sociale veiligheid wordt vanaf 2001 door de gemeente Rotterdam op wijkniveau gemeten. De index loopt van 1 tot en met 10. De score op de Veiligheidsindex is in 5 categorieën ingedeeld:

<i>Categorie</i>	<i>Score index</i>
Onveilige wijk	<3,9
Probleemwijk	van 3,9 tot 5,0
Bedreigde wijk	van 5,0 tot 6,0
Aandachtswijk	van 6,0 tot 7,1
(Redelijk) veilige wijk	≥ 7,1

Het cijfer is een samenvoeging van objectieve en subjectieve gegevens, door zowel gegevens van de politie en de gemeentelijke diensten mee te nemen, als de mening van in totaal 16.000 Rotterdammers over de veiligheid in hun wijk. Zo wordt er bijvoorbeeld gevraagd of mensen inbraak als een vaak voorkomend buurtprobleem ervaren in hun wijk en of mensen daadwerkelijk slachtoffer zijn geweest van een misdrijf in het afgelopen jaar. Het totale cijfer van de wijk is een optelsom van de cijfers per deelaspect: diefstal, drugsoverlast, geweld, inbraken, overlast, vandalisme, schoon & heel en verkeer.

Het instrument wordt gebruikt om de ontwikkeling van de wijk te monitoren: aan de hand van vorige jaren wordt een analyse gemaakt en op basis hiervan kan eventueel bijgestuurd worden.⁴⁰ Zo wordt de inzet van de stadsmarinier in een bepaalde wijk gebaseerd op basis van de voor elke wijk opgestelde wijkanalyses en de score van de wijk op de Veiligheidsindex. Daar waar de score daalt of laag is, kan een stadsmarinier ingezet worden, daar waar een score stijgt of hoog is, is een stadsmarinier overbodig.

Om toch iets te kunnen zeggen over de effectiviteit van de stadsmarinier is het noodzakelijk het optreden van de stadsmarinier als het ware in brokken (concrete acties) op te delen en van elk daarvan het resultaat te beoordelen. Is dit positief en verschillende effectindicatoren laten een positief beeld zien, dan is er sprake van effectief optreden.

³⁷ Elffers & De Jong 2004, p.225 in CBS, 'Uitgaven aan veiligheidszorg', www.cbs.nl, bezocht op 23 juli 2010.

³⁸ SGBO, onderzoeks- en adviesbureau van de VNG, 'Kernbeleid veiligheid. Handreiking voor gemeenten', 2006.

³⁹ Elffers & De Jong 2004, p.225 in CBS, 'Uitgaven aan veiligheidszorg', www.cbs.nl, bezocht op 23 juli 2010.

⁴⁰ Gemeente Rotterdam, 'Veiligheidsindex 2010. Meting van de veiligheid in Rotterdam', februari 2010.

Om het concreet te maken de Tarwewijk als voorbeeld. In 2009 scoorde deze wijk slechts een 3,9 op de Veiligheidsindex en is daarmee de minst veilige wijk in Rotterdam. De problematiek in deze wijk is dusdanig complex dat de afzonderlijke invloed van de stadsmarinier op deze score zeer moeilijk of niet is vast te stellen. Het is echter wel mogelijk een bepaald deelprobleem te onderzoeken, waarvan aangenomen mag worden dat dit van invloed is op het wijkveiligheidscijfer. De overlast van zogenoemde MOE-landers (Midden- en Oost-Europeanen) is een voorbeeld. Overlastgegevens maken namelijk onderdeel uit van de Veiligheidsindex. Indien de stadsmarinier de overlast van MOE-landers weet terug te brengen, dan is het aannemelijk dat hij daarmee een positief effect heeft op de wijkveiligheid, zij het dat dit niet (direct) in het totaalcijfer zichtbaar zal zijn.⁴¹ Het zijn deze deelproblemen die in dit onderzoek als casussen zijn bestudeerd. In paragraaf 1-4 staan zij genoemd.

Ook het directe effect van het optreden van de stadsmarinier op een deelprobleem is echter niet zonder meer vast te stellen. Om bijvoorbeeld zijn bijdrage aan een vermindering van de overlast door MOE-landers te kunnen beoordelen, is het noodzakelijk de afzonderlijke acties van de stadsmarinier bij dit deelprobleem in kaart te brengen. In dit geval kan gedacht worden aan het instellen van bepaalde overlegvormen, camerabewaking, controles op illegale bewoning et cetera. Als al deze acties inderdaad het direct beoogde resultaat hebben (er is een overleg, er zijn camera's, illegale bewoning wordt aangepakt), en de overlast van MOE-landers is ook afgenomen, dan is naar het oordeel van de rekenkamer de stadsmarinier effectief gebleken.

In het volgende hoofdstuk worden de resultaten van de beoordeling van het optreden van de stadsmariniers gegeven. Hierbij zijn de beoordelingen van de afzonderlijke acties geaggregeerd gepresenteerd. De beoordelingen per actie staan in bijlage 1.

3-3 normen

Per deelvraag heeft de rekenkamer de volgende normen gesteld:

aanpak

1 Hoe heeft de stadsmarinier opgetreden bij de aanpak van specifieke veiligheidsproblemen?

Volgens de directie Veiligheid dient de stadsmarinier het probleem waarvoor hij wordt ingezet in kaart te hebben.⁴² Hij zal de probleemanalyse gebruiken om zijn inzet te bepalen. Zonder een probleemanalyse is de stadsmarinier niet goed in staat te bepalen welke acties hij moet ondernemen om een bepaald probleem aan te pakken.

De probleemanalyse hoeft niet per se door de stadsmarinier zelf te zijn opgesteld. Het gaat er om dat deze er is.

⁴¹ Tenzij alle andere indicatoren waaruit de index is samengesteld stabiel zijn gebleven, maar dat is niet waarschijnlijk.

⁴² Bestuursdienst, 'Jaarplan directie Veiligheid. De Rotterdamse veiligheidsaanpak in 2009', juli 2009.

Norm 1.1 De stadsmarinier heeft een probleemanalyse.

Criterium 1.1.1 De stadsmarinier heeft het probleem in kaart door voorafgaand aan het optreden voldoende kennis te hebben over de aard, de oorzaken en de gevolgen van het probleem.

Criterium 1.1.2 De stadsmarinier bepaalt of bij een succesvolle aanpak het probleem af moet nemen of opgelost moet zijn (doel aanpak) en daarmee wanneer zijn inzet niet meer nodig zal zijn.

Wil een stadsmarinier bijdragen aan de oplossing van bepaalde veiligheidsproblemen, dan dienen zijn acties concreet resultaat te hebben. Als dat zo is, kan daarmee het bovenliggende probleem worden verminderd.

Norm 1.2 De stadsmarinier behaalt resultaat met zijn acties.

oplossing

2 Zijn tijdens en na het optreden van de stadsmarinier de desbetreffende veiligheidsproblemen afgenomen of opgelost?

Indien het specifieke veiligheidsprobleem waarop de stadsmarinier is ingezet, niet aantoonbaar is verminderd of afgenomen, dan zal de stadsmarinier niet effectief zijn geweest. Weliswaar is het denkbaar dat zonder de inzet van de stadsmarinier problemen zouden kunnen zijn verergerd, maar het doel van het inzetten van de stadsmarinier is toch op zijn minst de vermindering van de problematiek. De rekenkamer hanteert daarbij als norm dat het probleem tot een aanvaardbaar niveau moet zijn afgenomen. Hieronder verstaan wij een afname van het probleem tot een zodanig niveau dat het voor de reguliere betrokken partijen in het gebied (zoals deelgemeente en politie) beheersbaar is. Gelet op de ernst van de veiligheidsproblemen, is het volledig oplossen van de problemen geen realistische eis.

Norm 2 Het betreffende veiligheidsprobleem is tijdens en na het optreden van de stadsmarinier tot een aanvaardbaar niveau gekomen.

Criterium 2.1 Het probleem is aantoonbaar (kwantitatief) afgenomen.

Criterium 2.2 Het probleem is voldoende beheersbaar geworden.

inbreng

3 Welke inbreng heeft de stadsmarinier bij de aanpak van de desbetreffende veiligheidsproblemen?

Wil de aanpak van een stadsmarinier effectief zijn, dan dient hij daarin een duidelijke eigen inbreng te hebben. We maken daarbij onderscheid tussen meer algemene kenmerken die aan stadsmariniers worden toegeschreven en kenmerken die eigen zijn aan de functie stadsmarinier. Het verschil is dat de eerste ook bij andere functionarissen (zoals gebiedsmanagers en DOSA-regisseurs⁴³) te vinden kunnen zijn en dat de tweede typerend zijn voor alleen de functie stadsmarinier. Dit onderscheid is van belang voor de effectiviteitsvraag. Indien een stadsmarinier een effectieve inbreng heeft gehad, maar daarbij geen gebruik heeft gemaakt van zijn unieke

⁴³ DOSA staat voor Deelgemeentelijke Organisatie Sluitende Aanpak

eigenschappen, dan had een andere functionaris wellicht evengoed ingezet kunnen worden. Heeft hij wel gebruik gemaakt van zijn unieke eigenschappen, dan is de functie of instrument stadsmarinier als zodanig tot zijn recht gekomen. Dit laatste is belangrijk voor de positionering en het bestaanrecht van het instrument.

Norm 3	De stadsmarinier heeft een inbreng gehad bij de aanpak van de veiligheidsproblemen.
Criterium 3.1	De stadsmarinier heeft een inbreng gehad bij de aanpak van de veiligheidsproblemen. • urgentie creëren en/of hoog houden; • samenwerking mobiliseren en faciliteren; • kennis van maatregelen delen; • kennis van de gemeentelijke organisatie gebruiken voor anderen.
Criterium 3.2	De stadsmarinier heeft bij de aanpak van de veiligheidsproblemen een inbreng die eigen is aan de functie stadsmarinier. • onorthodoxe maatregelen, dat wil zeggen nieuwe, creatieve maatregelen, die buiten bestaande denkkaders om ontstaan; • extra financiële middelen om acute problemen aan te pakken; • zijn of haar positie dichtbij de deelgemeente; • korte lijnen naar het stadsbestuur door de directe toegang tot B en W.

borging

4 Heeft de stadsmarinier zich verzekerd van borging van de aanpak?

Ná de oplossing of afname van het probleem zal de stadsmarinier er voor moeten zorgen dat de aanpak geborgd wordt. Als het probleem beheerst wordt, is de instandhouding van de aanpak van belang om deze beheerssituatie te verzekeren. Dit kan door een periodiek overleg in te stellen waar de aanpak geagendeerd wordt. Ook kan het van belang zijn om een (deelgemeente)functionaris verantwoordelijk te maken voor de problematiek om de voortzetting van de aanpak te garanderen.

Borging is ook van belang als het probleem opgelost is, om zich er zo van te verzekeren dat bij een eventuele terugkeer van het probleem, het probleem weer herkend en aangepakt zal worden. Zo kan bijvoorbeeld een permanent monitoringsysteem ervoor zorgen dat het probleem opgemerkt wordt. Ook een periodiek overleg waar de kennis van partners met betrekking tot de problematiek wordt gedeeld heeft deze functie.

Nadat de aanpak geborgd is binnen bestaande structuren, is de inzet van de stadsmarinier niet langer nodig en kan hij uit het gebied vertrekken.

Norm 4	De stadsmarinier verzekert zich van de borging van de aanpak en vertrekt daarna.
Criterium 4.1	De stadsmarinier verzekert zich ervan dat de aanpak geborgd is, door bijvoorbeeld: • het instellen van een periodiek overleg waar de aanpak in geagendeerd staat;

- het aanstellen van een (deelgemeente)functionaris die verantwoordelijk is voor de voortzetting van de aanpak;
- een ondertekend convenant.

criterium 4.2 Nadat de stadsmarinier zich ervan verzekert dat de aanpak is geborgd, vertrekt hij.

4 optreden stadsmarinier

4-1 inleiding

In dit hoofdstuk wordt de werking van het instrument stadsmarinier getoetst door beantwoording van de vier deelvragen van dit onderzoek aan de hand van de normen zoals weergegeven in tabel 4-1. De normen en de bijbehorende criteria zijn toegelicht in hoofdstuk 3 en staan vermeld in bijlage 3.

tabel 4-1: gehanteerde normen voor de aanpak, oplossing, inbreng en borging door de stadsmarinier

deelvraag	norm	paragraaf
1. Hoe heeft de stadsmarinier opgetreden bij de aanpak van veiligheidsproblemen?	De stadsmarinier heeft een probleemanalyse.	4-2-1
	De stadsmarinier behaalt resultaat met zijn acties.	4-2-2
2. Zijn tijdens en na het optreden van de stadsmarinier de veiligheidsproblemen afgenomen of opgelost?	Het betreffende veiligheidsprobleem is tijdens en na het optreden tot een aanvaardbaar niveau gekomen.	4-3
3. Welke inbreng heeft de stadsmarinier bij de aanpak van veiligheidsproblemen?	De stadsmarinier heeft een inbreng gehad bij de aanpak van de veiligheidsproblemen.	4-4
4. Heeft de stadsmarinier zich verzekerd van borging van de aanpak?	De stadsmarinier verzekert zich van de borging van de aanpak en vertrekt daarna.	4-5

Zoals in hoofdstuk 3 is toegelicht is de effectiviteit van de stadsmarinier gemeten aan de hand van zijn optreden bij de aanpak van zes casussen (zie paragraaf 1-4). De bevindingen van de rekenkamer worden voor elk van die zes casussen afzonderlijk uitgebreid beschreven in bijlage 1.

Voor elk van de zes problemen is gekeken welke aanpak de stadsmarinier heeft gekozen en welke resultaten hiermee behaald zijn (deelvraag 1). Verder is gekeken of het betreffende veiligheidsprobleem tijdens of na het optreden van de stadsmarinier is opgelost of afgenomen (deelvraag 2), welke inbreng de stadsmarinier heeft gehad bij de aanpak (deelvraag 3) en of de stadsmarinier zich heeft verzekerd van borging van de aanpak (deelvraag 4).

De opbouw van dit hoofdstuk volgt de deelvragen. De aanpak van de stadsmarinier komt in 4-2 aan de orde, de mate waarin het probleem is opgelost of afgenomen in 4-3, de inbreng die de stadsmarinier heeft gehad bij de aanpak in 4-4 en de borging van de aanpak in 4-5.

4-2 aanpak

4-2-1 probleemanalyse en doel

De stadsmarinier pakt drie typen veiligheidsproblemen aan: acute problemen, structurele problemen en dreigende problemen. In alle zes onderzochte gevallen heeft de stadsmarinier het probleem vooraf in kaart. In twee daarvan heeft hij de probleemanalyse niet zelf hoeven maken. In twee gevallen heeft de stadsmarinier geen haalbaar doel geformuleerd en daarmee is niet duidelijk wanneer hij denkt te kunnen vertrekken. In vier gevallen is wel een haalbaar doel geformuleerd.

Tabel 4-2 geeft voor elk van de zes onderzochte veiligheidsproblemen aan of de stadsmarinier het probleem in kaart heeft, en, of hij een doel heeft bepaald voor zijn aanpak dat aangeeft wanneer zijn inzet niet meer nodig zal zijn.

tabel 4-2: beoordeling probleemanalyse

	heeft het probleem vooraf in kaart	bepaalt een doel en daarmee wanneer zijn inzet niet meer nodig zal zijn
drugsoverlast Oude Westen	ja	ja
overlast tramlijn 2	ja	ja
overlastgevende Antillianen Beverwaard	ja	ja
woonoverlast MOE-landers Tarwewijk	ja	nee
jeugdoverlast Oude Noorden	ja	ja
veelvoorkomende criminaliteit CS	ja	nee

type problemen

Zoals de beleidsdocumenten van de gemeente vermelden, is de duur van de inzet van de stadsmarinier divers en afhankelijk van het type probleem waar de stadsmarinier op ingezet wordt.⁴⁴ Diezelfde documenten beschrijven drie typen problemen waarop de stadsmarinier wordt ingezet: acute, structurele en potentiële veiligheidsproblemen. Alle drie die typen problemen zijn aangetroffen in dit onderzoek.

Zo zijn er plekken in de stad waar de stadsmarinier vanaf de introductie van het instrument in 2002 actief is om structurele veiligheidsproblemen in de wijk aan te pakken. In deze gevallen wordt de stadsmarinier een herstelkracht genoemd. Zo is de stadsmarinier vanaf 2002 actief rond CS, het Oude Westen en de Tarwewijk. Het structurele karakter van veiligheidsproblemen kan verschillende oorzaken hebben. Zo vormen in het gebied rond CS de grote reizigersstromen en de jaren durende verbouwing structurele factoren. In de Tarwewijk is het structurele karakter onder meer te wijten aan de combinatie van een gebrekkige sociale cohesie in de wijk en de slechte fysieke kwaliteit van de woningen.

Daarnaast wordt de stadsmarinier ingezet als snelle interventiekracht bij acute problemen. Dat type problemen komt in ons onderzoek terug in de overlast op tramlijn 2 en bij de jongerenoverlast in het Oude Noorden.

⁴⁴ Zie o.a. brief van B en W aan de gemeenteraad betreffende de stadsmariniers, 24 november 2009, en Gemeente Rotterdam,

'Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010: Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven', 2005.

Ten slotte wordt de stadsmarinier preventief ingezet om te voorkomen dat op grond van de Veiligheidsindex een wijk onveilig wordt. Het kan daarbij gaan om preventie van problemen bij grote evenementen, maar ook om het voorkomen van het dalen van de veiligheid in wijken waar die daling dreigt.⁴⁵ Dit was het geval in IJsselmonde, waar de stadsmarinier anderhalf jaar onder andere gewerkt heeft aan het voorkomen van het escaleren van problemen met rondhangende Antillianen in de wijk.

verkenning van het probleem⁴⁶

In alle zes casussen van dit onderzoek heeft de stadsmarinier voorafgaand aan zijn aanpak de problematiek in kaart. De stadsmarinier hanteert voor het in kaart krijgen van de problematiek verschillende methoden.

In vier casussen komt naar voren dat de stadsmarinier zichzelf oriënteert door in de wijk in gesprek te gaan met de overlastervaarders (bewoners en ondernemers). Daarnaast treedt hij in contact met de partijen die betrokken zijn bij de aanpak van het probleem. Op deze manier vormt hij een eigen beeld van de problematiek. Een voorbeeld hiervan is de casus van overlast van Antilliaanse mannen in een winkelcentrum in de Beverwaard. De stadsmarinier is hier in gesprek gegaan met de ondernemers in het winkelcentrum, met de wijkteamchef van de politie, met betrokken ambtenaren en bestuurders van de deelgemeente en met overlastgevend Antillianen zelf.

In twee casussen heeft de stadsmarinier naast de gesprekken met betrokkenen een onderzoek uit laten voeren. Zo is in de Tarwewijk een onderzoek uitgevoerd naar Poolse bewoners, om te begrijpen wat de achtergrond van deze groep is en om hun toekomst plannen met betrekking tot wonen en werken in kaart te krijgen. In Noord is er een onderzoek gedaan naar de samenwerking tussen de partners die de jongerengroepen moeten aanpakken. De resultaten van de onderzoeken in opdracht van de stadsmarinier zijn vervolgens gebruikt als input voor de aanpak.

Ook komt het voor dat de stadsmarinier de problematiek gezamenlijk met andere betrokken partijen verkent. Dit is het geval met de problemen rondom tramlijn 2. Vanuit de stuurgroep is de toen bekende problematiek (overlast van jongeren in de wijk) al verkend. De stadsmarinier heeft zich vervolgens in de deelgemeente Feijenoord aangesloten bij het platform veiligheid lijn 2 om de problemen verder te verkennen. Het platform, waarin naast de deelgemeente ook de RET en de politie participeerden, was daar al voor de komst van de stadsmarinier ingesteld.

Ten slotte komt het voor dat de stadsmarinier geen probleemanalyse hoeft te maken, omdat anderen dit al voor zijn komst gedaan hebben. Dit is het geval in het gebied rond CS waar al sinds 2003 wordt samengewerkt door de verschillende partijen die daar toezicht houden (politie Rotterdam Rijnmond, Spoorwegpolitie, NS, RET en Stadstoezicht).

⁴⁵ Interview directeur Veiligheid, 1 maart 2010.

⁴⁶ Er wordt hier geen uitspraak gedaan of een dergelijke probleemanalyse (on)voldoende is. Er wordt alleen geconstateerd of de stadsmarinier zelf het probleem beoordeeld.

Waar het gaat om de inhoud van de probleemanalyse blijkt bij structurele en complexe veiligheidsproblemen een groot deel van het probleem te liggen in de veiligheidsbeleving (subjectieve veiligheid). Zo blijft in het Oude Westen en de Tarwewijk de subjectieve veiligheid laag, ook al verbetert de objectieve veiligheid. Doordat dit in de probleemanalyse in kaart is gebracht, kan de stadsmarinier zijn aanpak hierop aanpassen. Zoals in het Oude Westen waar met name het gedrag van drugsdealers en gebruikers op straat sterk bijdragen aan een gevoel van onveiligheid bij de bewoners.

haalbaar doel

In vier van de onderzochte casussen heeft de stadsmarinier een doel gesteld dat hij met zijn aanpak wil bereiken en waarbij hij aan kan geven wanneer zijn inzet niet meer nodig zal zijn. De doelen die de stadsmarinier zich in de desbetreffende casussen heeft gesteld betreffen steeds twee typen: een vermindering van het probleem of het tot stand komen van een aanpak die door andere partijen wordt voortgezet. In geen enkele casus heeft de stadsmarinier zich tot doel gesteld het probleem geheel op te lossen.

In alle vier die casussen combineert de stadsmarinier beide typen doelen, zoals in de casus van de Antilliaanse mannen in het winkelcentrum in de Beverwaard. De stadsmarinier heeft zich bij de aanpak van dat probleem tot doel gesteld dat het probleem van de overlast zodanig is afgenomen dat het voor lokale partijen beheersbaar is.

Een ander voorbeeld van de combinatie van beide typen doelen is die van de overlast op tramlijn 2: de stadsmarinier vindt dat zijn inzet beëindigd kan worden zodra de belangrijkste handhavingsarrangementen, waaronder de handhaving van het OV-verbod, zijn ingezet én de overlast op de lijn is verminderd.

In twee van de onderzochte casussen heeft de stadsmarinier aangegeven dat het niet bekend is wanneer hij zijn inzet kan beëindigen. Een van die twee casussen is de aanpak van de overlast van MOE-landers in de Tarwewijk. Zolang de betrokken partijen langs elkaar heen werken en onvoldoende urgentie voelen heeft de stadsmarinier tot doel de betrokken partijen aan te jagen en aan elkaar te verbinden. Hij geeft aan dat een langdurige inzet nodig is. Onduidelijk is wanneer volgens de stadsmarinier die urgentie er wel is en wanneer partijen niet meer langs elkaar heen werken. De andere casus waarin de stadsmarinier aangeeft dat het onbekend is wanneer zijn inzet beëindigd kan worden is die van de aanpak van veelvoorkomende criminaliteit in het gebied rond CS. De stadsmarinier heeft zich hier ten doel gesteld de eerder gerealiseerde aanpak te bewaken, maar wanneer dat niet meer nodig is, is niet duidelijk. Borging van zijn inzet is volgens hem nog niet aan de orde.

4-2-2 resultaat van de acties

Het overgrote deel van de acties van de stadsmarinier is ofwel direct, ofwel indirect gericht op handhaving en toezicht. Bijna al deze acties binnen het veiligheidsdomein hebben het gewenste resultaat. Een klein gedeelte van de acties van de stadsmarinier betreft maatregelen die gericht zijn op onderliggende sociale problemen of problemen in de fysieke leefomgeving. De meeste van deze acties hebben niet het gewenste resultaat.

type acties

De stadsmarinier heeft acties ondernomen om de veiligheidsproblemen aan te pakken. Deze acties zijn onder te verdelen in acties gericht op handhaving en toezicht, procesgerichte acties en overige acties. Dit is weergegeven in tabel 4-3.

tabel 4-3: acties van de stadsmarinier, onderverdeeld naar type

type actie	aantal malen ingezet
handhaving en toezicht	16 (47%)
procesgericht	13 (38%)
overig	5 (15%)
totaal	34 (100%)

handhaving en toezicht

De stadsmarinier richt veel van zijn inzet op handhaving en toezicht om het desbetreffende veiligheidsprobleem beheersbaar te maken. Zoals in tabel 4-3 is weergegeven zijn 16 (47%) van de beschreven acties hierop gericht.

De acties gericht op handhaving betreffen verschillende regels. In de casus van tramlijn 2 gaat het om de handhaving van het OV-verbod. In het winkelcentrum in de Beverwaard gaat het om handhaving van het samenscholingsverbod, het alcoholverbod en regels over woonoverlast. In de Tarwewijk gaat het om handhaving op illegale bewoning en woonoverlast. In het stationsgebied gaat het om handhaving op veelvoorkomende criminaliteit.

Het meest door de stadsmarinier ingezette toezichtsinstrument is cameratoezicht. In alle zes onderzochte casussen is de stadsmarinier betrokken geweest bij het realiseren van cameratoezicht in het gebied waar het probleem zich voordeed.

procesgerichte acties

13 (38%) van de beschreven acties van de stadsmarinier is te kwalificeren als een procesgerichte actie. De stadsmarinier betreft bijvoorbeeld verschillende partijen, maar kan ook de samenwerking zo organiseren dat de partners het probleem aanpakken (zie paragraaf 2-3-3). In alle zes onderzochte casussen heeft de stadsmarinier een of meer procesgerichte acties uitgevoerd.

In alle onderzochte casussen heeft de stadsmarinier de samenwerking bij de aanpak betrokken partijen bevorderd of bij hen urgentie gecreëerd voor de aanpak van de problematiek. In sommige casussen heeft de stadsmarinier zelf het initiatief genomen voor het opzetten van de samenwerking, zoals in het Oude Westen, waar hij partijen bij elkaar heeft gebracht voor het sluiten van een convenant om woonoverlast tegen te gaan. Een ander voorbeeld is de Beverwaard waar de stadsmarinier een overleg heeft opgestart voor de aanpak van de overlast in het winkelcentrum. In twee andere casussen is de samenwerking eerder al tot stand gekomen en fungeert de stadsmarinier als aanjager of bewaker van die samenwerking. Een voorbeeld hiervan is de rol van de stadsmarinier in de Tarwewijk, waar hij deelneemt aan het wijkveiligheidsoverleg en aan de programmagroep.

De procesgerichte acties hebben tot doel om anderen een aanpak tot stand te laten brengen. In tien van de 13 aangetroffen acties is het bevorderen van handhaving en toezicht een doel van het proces. Dit zijn bijvoorbeeld het hierboven genoemde voorbeeld van het overleg over de aanpak van overlast in de Beverwaard en het wijkveiligheidsoverleg in de Tarwewijk.

In vijf casussen is de stadsmarinier betrokken bij een integrale aanpak, waarin naast handhaving en toezicht ook maatregelen in het economische, sociale en/of het fysieke domein zijn opgenomen. Het gaat hierbij om zes acties, zoals de alliantie West-Kruiskade waarin onder meer wordt ingezet op het aankopen van overlastgevende panden en het investeren in de wijk economie. Een ander voorbeeld van een integrale aanpak is de deelname van de stadsmarinier aan de programmagroep Tarwewijk. De aanpak van die programmagroep behelst maatregelen op de terreinen economie, sociaal, fysiek en veilig.

Twee aangetroffen acties betreffen het verbeteren van de communicatie met de overlastgevers, zoals in de Tarwewijk, waar de stadsmarinier de communicatie van de deelgemeente met Poolse bewoners heeft bevorderd. Een ander voorbeeld hiervan is het Oude Noorden waar de stadsmarinier communicatie tussen de overlastgevende jeugd en de bewoners heeft bevorderd.

overige acties

Vijf (15%) van de beschreven acties van de stadsmarinier zijn gericht op iets anders dan het proces, handhaving of toezicht. In drie van de zes onderzochte casussen is hiervan sprake. Het gaat daarbij om acties die meer gericht zijn op problemen die aan veiligheidskwesties onderliggen, zoals sociale en economische problemen. Een voorbeeld hiervan is de inzet van het Mobiel Antillianen Team in de Beverwaard om de overlastgevende mannen te bemiddelen naar werk of hulpverlening. Een ander voorbeeld is het initiatief van de stadsmarinier in het Oude Noorden om contact te leggen met jongeren op straat en in buurthuizen, onder meer resulterend in het uit huis plaatsen van twee jongeren. Een derde voorbeeld is de actie van de stadsmarinier in de Beverwaard om verbetering van de kwaliteit van de woningvoorraad op gang te brengen door het organiseren van een bijeenkomst met deelgemeente en woningbouwcorporaties.

beoordeling resultaat

Tabel 4-4 geeft per casus weer in welke mate de acties van de stadsmarinier resultaat hebben gehad.

tabel 4-4: beoordeling resultaat acties stadsmarinier

	volledig resultaat	gedeeltelijk resultaat	geen resultaat	resultaat is niet vast te stellen	totaal aantal acties
drugoverlast Oude Westen	7 (100%)	-	-	-	7 (100%)
overlast tramlijn 2	6 (100%)	-	-	-	6 (100%)
overlastgevende Antillianen Beverwaard	4 (50%)	2 (25%)	1 (12,5%)	1 (12,5%)	8 (100%)
woonoverlast MOE-landers Tarwewijk	5 (100%)	-	-	-	5 (100%)
jeugdoverlast Oude Noorden	4 (80%)	-	-	1 (20%)	5 (100%)
veelvoorkomende criminaliteit CS	3 (100%)	-	-	-	3 (100%)

Uit tabel 4-4 komt naar voren dat de stadsmarinier, met uitzondering van de casus van de overlast in de Beverwaard, met alle acties het gewenste resultaat bereikt. Voor de jeugdoverlast in het Oude Noorden geldt dat van één actie het resultaat niet is vast te stellen.

Onderstaande tabel geeft het resultaat weer per type actie.

tabel 4-5: resultaat per type actie

	handhaving en toezicht	procesgericht	overig
resultaat geheel behaald	15 (94%)	12 (92%)	2 (40%)
resultaat gedeeltelijk bereikt	-	-	2 (40%)
resultaat niet bereikt	-	-	1 (20%)
resultaat niet vastgesteld	1 (6%)	1 (8%)	-
totaal aantal uitgevoerd	16 (100%)	13 (100%)	5 (100%)

Uit tabel 4-5 blijkt dat op één na alle acties van de stadsmarinier die zijn gericht op handhaving en toezicht resultaat hebben. Zo heeft de stadsmarinier in alle onderzochte casussen het cameratoezicht gerealiseerd. Andere voorbeelden van resultaten op het gebied van handhaving en toezicht zijn het sluiten van overlastgevende cafés in het Oude Westen, meer inzet van toezichthouders op tram 2 en handhaving van het samenscholingsverbod in de Beverwaard.

Ook de procesgerichte acties van de stadsmarinier hebben op één na allemaal resultaat. Een voorbeeld hiervan is het Oude Westen, waar de alliantie West-Kruiskade tot stand is gekomen. In deze alliantie werken woningbouwcorporatie, gemeente, deelgemeente Centrum, winkeliers en bezoekers samen om de drugoverlast in het gebied aan te pakken. Een ander voorbeeld is de Tarwewijk, waar mede dankzij de inzet van de stadsmarinier, OBR, Stadstoezicht en dS+V nu meer betrokken zijn bij de deelgemeentelijke aanpak van woonoverlast.

Met maatregelen die niet zijn gericht op het proces, handhaving of toezicht maar op onderliggende sociale problemen of problemen in de fysieke leefomgeving, boekt de stadsmarinier beduidend minder resultaat: in twee gevallen behaalt hij hier het beoogde resultaat. Dat is het geval bij de individuele aanpak van overlastgevende jongeren op tram 2 en in het Oude Noorden. Met drie van de vijf acties behaalt de stadsmarinier het resultaat niet of slechts gedeeltelijk. Het gaat hierbij om de hulpverlening door het MAT aan de Antilliaanse mannen in de Beverwaard. Van de 16 in het winkelcentrum rondhangende Antilliaanse mannen waarmee het MAT contact heeft gelegd zijn er zes succesvol bemiddeld naar werk, hulpverleningstraject of andere dienstverlening. Deze aanpak heeft dus maar gedeeltelijk resultaat gehad. Een ander voorbeeld is de aanpak van de kwaliteit van de woningen in de Beverwaard. De bijeenkomst die de stadsmarinier hierover wilde organiseren met de woningcorporaties en de deelgemeente is niet gerealiseerd. Met deze actie heeft de stadsmarinier dus geen resultaat behaald.

4-3 oplossing van het probleem

In vier van de zes onderzochte casussen is het betreffende veiligheidsprobleem aantoonbaar afgenomen en in twee gevallen niet. In de helft van de casussen is het probleem niet afgenomen tot een aanvaardbaar niveau. In minstens een derde van de onderzochte casussen is sprake van een zogenoemd waterbedeffect. In die twee gevallen heeft handhaving en toezicht tot verplaatsing van problemen naar andere plekken in de stad geleid. In een casus waar geen waterbedeffect was, waren de overlastgevers van straat gehaald.

Tabel 4-6 toont voor elke casus aan of het probleem waar de stadsmarinier op is ingezet is afgenomen of opgelost.

tabel 4-6: oplossing van de overlast per casus

	het probleem is aantoonbaar afgenomen	het probleem is voldoende beheersbaar geworden
drugsoverlast Oude Westen	ja	nee
overlast tramlijn 2	ja	ja
overlastgevende Antillianen Beverwaard	ja	ja
woonoverlast MOE-landers Tarwewijk	nee	nee
jeugdoverlast Oude Noorden	niet vast te stellen	niet vast te stellen
veelvoorkomende criminaliteit CS	ja	ja

complexe problemen

Drie van de zes onderzochte casussen spelen zich af in wijken waar de stadsmarinier is ingezet als herstelkracht om structurele veiligheidsproblemen in de wijk aan te pakken. Het betreft de Tarwewijk, het Oude Westen en gebied Stadsdriehoek/ C. S.-kwartier. Deze wijken scoren laag in de Veiligheidsindex 2010: de Tarwewijk een 3,9, het Oude Westen een 4,1 en Stadsdriehoek/CS kwartier een 5,5.

Tarwewijk

De beschikbare gegevens duiden er niet op dat de woonoverlast van MOE-landers in de Tarwewijk is afgenomen. Het aantal malen dat de afdeling woonoverlast van de deelgemeente in de Tarwewijk gevallen heeft aangetroffen van illegaal wonen in IVI's

(irreguliere verblijfsinrichtingen) is toegenomen van 19 in 2008 tot 57 in 2009. In de eerste vier maanden van 2010 kwamen in totaal 40 meldingen van IVI's binnen bij de deelgemeente. Verder geeft de Veiligheidsindex 2010 aan dat op een aantal indicatoren het probleem in de Tarwewijk eerder is toe- dan afgenomen. Zo is het aantal mensen dat problemen ervaart van vuil naast de container nagenoeg gelijk gebleven (62,8% in 2008 en 63,1% in 2009) en nam het aantal mensen dat problemen ervaart met dronken mensen op straat toe van 20,5% in 2008 naar 30,7% in 2009. Bovendien is de verwachting dat het aantal MOE-landers niet zal afnemen. Momenteel worden groepen Bulgaren en Roemenen verwacht.

Oude Westen

De genoemde lage score op de Veiligheidsindex voor het Oude Westen wordt voornamelijk veroorzaakt door de drugoverlast. De cijfers laten een verbetering in deze overlastervaring zien. De Veiligheidsindex 2010 beschrijft een afname van het aantal meldingen van drugoverlast van 165 in 2007 naar 120 in 2008 en een verder afname naar 106 in 2009. In de eerste vier maanden van 2010 zijn 15 meldingen van drugoverlast binnengekomen, tegen 24 meldingen over diezelfde periode in 2009. Toch is de verwachting van de betrokkenen dat de drugsproblematiek in het Oude Westen door de hardnekkigheid nog lange tijd zal bestaan. In 2009 geeft nog altijd 37,3% van de bewoners aan dat drugoverlast in hun leefomgeving vaak voorkomt.

CS

Ook de veiligheidsproblematiek rondom CS is lange tijd gezien als complex. Toch is de veelvoorkomende criminaliteit zichtbaar afgenomen in dit gebied. Het aantal aangiften van zakkenrollen is tussen 2005 en 2009 teruggelopen van 860 naar 400. Het aantal aangiften van fietsdiefstal is minder sterk teruggelopen: van 328 in 2005 naar 320 in 2009. Een groot deel van de huidige meldingen wordt echter mogelijk veroorzaakt door het verwijderen van verkeerd geplaatste fietsen door Stadstoezicht. Mensen die door een actie van Stadstoezicht hun fiets niet aantreffen op de plek waar ze deze hebben achtergelaten zullen soms aangifte doen van diefstal terwijl hiervan geen sprake is.

Maar ook de veelvoorkomende criminaliteit rondom CS zal volgens de partners nooit helemaal verdwijnen. De problematiek is beheersbaar vanwege de camera's en geborgde samenwerking van de betrokken partners. De veiligheid van de wijk is in de index verbeterd van een 5,1 in 2008 naar een 5,5 in 2009. Een verdere stijging van de veiligheid in het gebied is volgens de stadsmarinier niet te verwachten.

acute problemen en nog niet- geëscaleerde problemen

Naast de complexe problemen heeft de stadsmarinier inzet gepleegd als interventiemacht op acute problemen en als preventiemacht om te voorkomen dat de veiligheid minder wordt in wijken waar dit dreigt te gebeuren. In twee van de onderzochte casussen is sprake van de aanpak van een acuut probleem: de problematiek rondom tramlijn 2 en de jeugdoverlast in het Oude Noorden. De inzet van de stadsmarinier in de Beverwaard is een voorbeeld waarbij de gemeente door middel van de stadsmarinier tracht de achteruitgang van de veiligheid te voorkomen.

Tramlijn 2

De problematiek rondom tramlijn 2 is na de inzet van de stadsmarinier afgenomen. De RET geeft aan dat jongeren sinds de invoering van het OV-verbod geen incidenten meer veroorzaken waarvoor een OV-verbod zou moeten worden opgelegd. Blijkbaar

gaat er een preventieve werking uit van het instrument. Verder blijkt uit een evaluatie van het OV-verbod door de RET dat tweederde van de conducteurs vindt dat het veiliger is geworden op de lijn. Toch is de overlast op de tramlijn niet geheel verdwenen. Volgens de betrokkenen zal het toezicht moeten blijven, anders zal het aantal incidenten weer toenemen.

Oude Noorden

Of de jongerenproblematiek in het Oude Noorden is verminderd is met de beschikbare gegevens niet vast te stellen. Enerzijds is het aantal meldingen van jeugdoverlast in het Oude Noorden afgenomen van 203 in 2007 naar 130 in 2009. Anderzijds geven betrokken partijen aan dat de overlastgevers die er nog zijn hardnekkige problemen hebben. Verder geeft de Veiligheidsindex aan dat er meer mensen zijn die aangeven dat het buurtprobleem 'overlast door groepen jongeren' vaak voorkomt (23,5% in 2007 naar 30,8% in 2009). De cijfers geven dus geen eenduidig beeld. Het probleem is in ieder geval niet verdwenen. De verwachting van betrokken partijen is dat de pleinen in de wijk kinderen en jongeren blijven trekken, waardoor in ieder geval de kans op geluidsoverlast blijft bestaan.

Beverwaard

De overlast van Antilliaanse mannen in de Beverwaard is na de komst van de stadsmarinier afgenomen. In de Veiligheidsindex is de Beverwaard gestegen van een 6,3 over 2008 naar een 7,2 in 2009. De indruk van de politie is dat dit samenhangt met de afname van het aantal Antilliaanse mannen die in het winkelcentrum rondhangen. De mannen zijn soms in kleine groepjes of in tweetallen in het straatbeeld te zien, maar vrijwel niet meer in de mate waarin dat voor de komst van de stadsmarinier het geval was. Ook is het veiligheidsgevoel van ondernemers in het winkelcentrum gestegen. Het aantal ondernemers dat zich nooit onveilig voelt is gestegen van 25% in 2007 naar 50% in 2009. Wel geven politie en deelgemeente aan dat handhaving nodig blijft in het winkelcentrum om te voorkomen dat de problemen weer verergeren. Verder blijkt uit onderzoek onder ondernemers in 2009 dat problemen als voorbijgangers die op straat lastig worden gevallen en dronken mensen op straat nog steeds voorkomen.

waterbedeffect

In het onderzoek van Tops e.a.⁴⁷ wordt gewaarschuwd voor eventuele 'gebiedsfixatie' van de stadsmarinier. Doordat de stadsmarinier in een bepaald gebied wordt ingezet zou hij geen oog kunnen hebben voor het zogenoemde 'waterbedeffect': 'de situatie dat een maatregel die tot doel heeft de leefbaarheid in een gebied te verbeteren, leidt tot de onbedoelde verslechtering van de leefbaarheid in een ander gebied of andere gebieden.'⁴⁸ Het risico op waterbedeffecten ligt in het bijzonder op de loer bij repressieve maatregelen als handhaving en toezicht, aangezien met dit type maatregelen de uiterlijke verschijnselen van een probleem wel worden tegengegaan, maar de onderliggende oorzaken niet worden aangepakt. Daardoor bestaat de kans dat de problemen zich op andere plekken of in een andere vorm gaan manifesteren. Dit gevaar is bijvoorbeeld bekend bij cameratoezicht om drugsoverlast tegen te gaan: de drugsdealers gaan buiten het zicht van de camera door met hun handel. De handel en de daarbij behorende overlast blijft bestaan, maar heeft zich letterlijk uit het beeld

⁴⁷ Tops e.a., 'Van urgentie naar noodzaak. Positie en perspectief van de stadsmariniers in Rotterdam', juni 2009.

⁴⁸ Rigo, in opdracht van VROM / WWI, 'Waterbedeffecten van het wijkenbeleid', oktober 2009.

onttrokken en verplaatst. Uit dit rekenkameronderzoek blijkt dat een dergelijke verplaatsing in een aantal casussen heeft plaatsgevonden.

Oude Westen

In het Oude Westen heeft de aandacht voor de drugsoverlast op de West Kruiskade, met name het cameratoezicht, een verschuiving zichtbaar gemaakt richting de Nieuwe Binnenweg. Nu ook daar extra inzet wordt gepleegd is het de vraag of de overlast weer zal verplaatsen. Tegelijkertijd blijkt dat cameratoezicht de subjectieve veiligheid verhoogt. De overlast zal met andere woorden niet geheel verdwijnen, doordat er verplaatsing optreedt, maar de overlastervaring is in de omgeving verminderd.

Tramlijn 2

De incidentenregistraties op alle RET-lijnen maakt het mogelijk te bepalen of in het geval van de aanpak van tramlijn 2 een verschuiving heeft plaatsgevonden. Hieruit blijkt dat de incidenten op andere lijnen niet zijn toegenomen.

Beverwaard

De verplaatsing die door het cameratoezicht en het lokale samenscholingsverbod te verwachten is, heeft daadwerkelijk plaatsgevonden. Een aantal van de Antilliaanse mannen hangt nu op andere plekken rond. Echter, de groepen veroorzaken (nog) geen overlast op de nieuwe plekken.

Tarwewijk

Bij de aanpak van overlast door MOE-landers in de Tarwewijk is het waterbedeffect niet uit te sluiten. Er is een toename zichtbaar van gehuisveste MOE-landers in andere delen van de stad en in omliggende gemeenten. Op die andere plekken vindt minder toezicht en handhaving plaats op illegale bewoning.

Oude Noorden

De jongerenoverlast in het Oude Noorden lijkt zich niet te verplaatsen. Dit komt doordat de overlastgevende jongeren grotendeels van straat zijn gehaald. Zij hebben door persoonsgebonden trajecten een tijdsbesteding gekregen, zoals school of werk, waardoor er minder tijd overblijft om te hangen.

CS

Gegevens over de verplaatsing van de veelvoorkomende criminaliteit rondom CS zijn er niet. Voor de komst van de huidige stadsmarinier is echter een aantal overlastgevende personen in zorgtrajecten geplaatst, waardoor het aannemelijk is dat zij niet elders hun activiteiten kunnen voortzetten.

4-4 inbreng

4-4-1 algemene inbreng

In alle casussen bestond de inbreng van de stadsmarinier bij de aanpak van het probleem uit bijvoorbeeld het creëren en/of hoog houden van urgentie, het mobiliseren en faciliteren van samenwerking, het delen van kennis van maatregelen en het gebruik van zijn kennis van de gemeentelijke organisatie voor anderen.

De veiligheidsproblemen die de stadsmariniers willen verminderen zijn problemen die een integrale oplossing vereisen. Zoals in hoofdstuk 3 is toegelicht, brengt de stadsmarinier de betrokken partners in kaart, creëert urgentie voor het probleem bij deze partners, betreft ze bij de aanpak en initieert, bevordert en/of faciliteert de samenwerking. Hij controleert of de afspraken nagekomen worden, of de inzet voldoende is of dat er geëscaleerd moet worden om bepaalde zaken gedaan te krijgen. In de casussen blijkt dit in meerdere en mindere mate het geval.

Tabel 4-7 geeft per casus weer in welke mate de stadsmarinier de genoemde inbreng heeft toegepast.

tabel 4-7: frequentie van algemene inbreng stadsmarinier

	urgentie creëren en/of hoog houden	samenwerking mobiliseren en faciliteren	kennis van maatregelen delen	kennis van de gemeentelijke organisatie delen	totaal aantal maatregelen
drugoverlast Oude Westen	4 (57%)	5 (71%)	2 (29%)	3 (43%)	7 (100%)
overlast tramlijn 2	2 (33%)	4 (67%)	-	1 (17%)	6 (100%)
overlastgevende Antillianen	2 (25%)	3 (38%)	2 (25%)	1 (13%)	8 (100%)
woonoverlast MOE-landers Tarwewijk	2 (40%)	1 (20%)	1 (20%)	1 (20%)	5 (100%)
jeugdoverlast Oude Noorden	1 (17%)	2 (33%)	-	1 (17%)	6 (100%)
veelvoorkomende criminaliteit CS	-	-	-	1 (33%)	3 (100%)

Hieronder volgt per inbreng een nadere toelichting op de in de tabel weergegeven cijfers.

urgentie creëren of hoog houden

Uit tabel 4-7 blijkt dat in vijf van de zes casussen de stadsmarinier urgentie heeft gecreëerd of hoog gehouden. Dit doet hij doordat de betrokkenen weten dat hij direct onder de burgemeester staat. Dit geleende gezag heeft duidelijk invloed op zowel het creëren als het bewaken van het gevoel van urgentie. Een voorbeeld hiervan is het convenant rondom de West-Kruiskade in het Oude Westen. De verschillende partners kenden de problematiek van de West-Kruiskade en het belang van een aanpak hiervoor. Een dergelijke aanpak vereiste echter extra inzet van deze partners. De stadsmarinier heeft het belang van een gezamenlijke actie in dit gebied op de agenda geplaatst van de stuurgroep Veilig van het Oude Westen. Hier is besloten om los van het de bestaande wijkvisie een visie voor de West-Kruiskade te ontwikkelen. Dit heeft geresulteerd in een convenant. In het convenant is de extra inzet van de partners vastgelegd, waardoor de gedeelde urgentie hoog gehouden kon worden.

Ook in de Beverwaard heeft de stadsmarinier ingezet op het creëren van een gevoel van urgentie. Hij deed dit door de overlast in het winkelcentrum onder de aandacht te brengen van de portefeuillehouder veilig in de deelgemeente en door het probleem meerdere malen in de deelgemeentelijke stuurgroep Veilig aan de orde te stellen. Hierdoor is de inzet en samenwerking van de partners vergroot. Die inzet en samenwerking zijn nu door borging in verschillende overlegvormen vanzelfsprekend geworden.

Bij tramlijn 2 heeft de samenwerking geresulteerd in een convenant, wat leidde tot het OV-verbod. De samenwerkingsverbanden waarbinnen de aanpak is geëffectueerd waren al actief. Toch heeft de stadsmarinier als regiehouder hier een bijdrage aan geleverd. Het gemeentebestuur was betrokken bij de aanpak van de overlast rondom tramlijn 2. Daarnaast loopt de tramlijn door drie deelgemeenten, waardoor commitment nodig is van in totaal vier besturen. De stadsmarinier heeft gezorgd voor het commitment van deze besturen, daar waar nodig geïntervenieerd bij de partners en regie gehouden over de voortgang. Hierdoor kon hij commitment creëren en hooghouden bij alle betrokkenen.

samenwerking mobiliseren en faciliteren

De stadsmarinier maakt veelvuldig gebruik van overlegvormen om samenwerking tussen betrokken partners te bevorderen. Zo is het handhavingsoverleg een veelvuldig ingezet middel. Een voorbeeld hiervan is het overleg over de uitvoering van het toezicht in het gebied bij CS. Aan dit overleg nemen politie, RET, NS, Stadstoezicht, Spoorwegpolitie en G4S Security deel. Op CS is het handhavingsoverleg nog steeds actief en de partners geven aan dit als zeer positief te ervaren. Bij CS en in Noord heeft het handhavingsoverleg de samenwerking verbeterd.

kennis van maatregelen delen

De stadsmarinier maakt in zijn aanpak gebruik van zijn kennis van bestaande maatregelen. Een voorbeeld hiervan is het cameratoezicht. In alle onderzochte casussen heeft de stadsmarinier een rol gespeeld bij het realiseren van het cameratoezicht. De stadsmarinier is goed op de hoogte van de mogelijkheden om cameratoezicht in te stellen en van de hiervoor geldende aanvraagprocedure. Een voorbeeld hiervan is het cameratoezicht in de Tarwewijk. De stadsmarinier heeft ervoor gezorgd dat een rapport werd opgesteld om de aanvraag te onderbouwen. Dit rapport is aangeboden aan de commissie cameratoezicht en goedgekeurd. Het cameratoezicht is gerealiseerd.

De stadsmarinier heeft sinds de introductie van het instrument zelf verschillende maatregelen ontwikkeld die aanvankelijk waren bedoeld om een specifiek probleem in een wijk aan te pakken. Deze instrumenten zijn vervolgens door de stadsmariniers ook elders zijn geïmplementeerd. Een voorbeeld hiervan is het bovengenoemde handhavingsoverleg. Een ander voorbeeld is de aanpak van Woonoverlast. De stadsmarinier heeft een aanpak ontwikkeld waarbij huurders die aanhoudend overlast veroorzaken in het uiterste geval uit hun woning kunnen worden gezet.⁴⁹ De aanpak is door de stad inmiddels vastgelegd in het actieplan Woonoverlast en het uitvoeringsprogramma woonoverlast en kan in verschillende delen van de stad worden toegepast.⁵⁰

kennis van de gemeentelijke organisatie gebruiken voor anderen

De stadsmarinier heeft goede kennis van de gemeentelijke organisatie. Door zijn kennis en zijn netwerk kan hij de juiste mensen benaderen om de gewenste maatregelen toe te kunnen passen voor de aanpak van het probleem. Zo geven

⁴⁹ Ook neemt de stadsmarinier in enkele gevallen de regie over een centrale aanpak (veilig ondernemen). Daarnaast wordt de stadsmarinier ook als regisseur op een onderwerp gezet die centraal aangepakt zal worden (aanpak Antillianen). Dit is echter geen specifiek kenmerk, zoals dit tot nu toe in documenten beschrijven is.

⁵⁰ Uitvoeringsprogramma en gereedschapskist Woonoverlast Rotterdam, november 2009.

verschillende betrokken, voornamelijk externe, partners aan dat de stadsmarinier een ingang biedt in de gemeente. Voor een externe partij is het lastig om te kunnen bepalen waar zij welke informatie of middelen moeten aanvragen. De stadsmarinier kan in zo'n geval als een soort van kaartlezer van de organisatie fungeren. Hij heeft als het ware een doorverwijsfunctie tussen organisaties, maar ook tussen diensten en tussen deelgemeenten en gemeente. Een voorbeeld hiervan is de Tarwewijk, waar de stadsmarinier zijn contacten met stedelijke diensten gebruikt om diensten als bouw- en woningtoezicht en Stadstoezicht te bewegen inzet te plegen op handhaving en toezicht in de wijk.

4-4-2 stadsmarinier-eigen inbreng

De stadsmarinier heeft in alle onderzochte casussen een stadsmarinier-eigen inbreng gehad, bestaande uit het inzetten van onorthodoxe maatregelen, extra financiële middelen, zijn positie dichtbij de deelgemeente en zijn korte lijnen naar het stadsbestuur.

De stadsmarinier kan bij de aanpak van het veiligheidsprobleem gebruik maken van een aantal unieke eigenschappen die andere functionarissen in de gemeentelijke organisatie niet hebben (zie hoofdstuk 3). Als de stadsmarinier gebruik maakt van zo'n eigenschap spreken wij van een stadsmarinier-eigen inbreng. Tabel 4-8 toont de mate van de inzet van deze eigenschappen per casus.

tabel 4-8: frequentie stadsmarinier-eigen inbreng⁵¹

	onorthodoxe maatregelen	eigen financiële middelen	positie dichtbij deelgemeente	korte lijnen naar stadsbestuur	totaal aantal acties
drugoverlast Oude Westen	2 (28,6%)	3 (42,9%)	-	3 (42,9%)	7 (100%)
overlast tramlijn 2	1 (17%)	1 (17%)	-	5 (83%)	6 (100%)
overlastgeven-de Antillianen	3 (38%)	1 (15%)	3 (38%)	-	8 (100%)
woonoverlast MOE-landers	2 (40%)	2 (40%)	2 (40%)	1 (20%)	5 (100%)
jeugdoverlast Oude Noorden	2 (33%)	-	-	2 (33%)	6 (100%)
veel voorkomen-de criminaliteit CS	0 (0%)	1 (33%)	-	-	3 (100%)

Hieronder volgt per type stadsmarinier-eigen inbreng een nadere toelichting op de in de tabel weergegeven cijfers.

onorthodoxe maatregelen

In vijf van de zes gevallen heeft de rekenkamer geconstateerd dat de stadsmarinier een of meerdere keren onorthodox heeft gehandeld om een beoogd resultaat te bereiken. Een voorbeeld hiervan is de Beverwaard waar de stadsmarinier de overlastgevers een gratis abonnement op de sportschool aanbiedt onder de voorwaarde dat zij een jaar geen overlast geven. Een ander voorbeeld is het inhuren van een trainer 'straatcultuur', die op basis van kennis over jongeren en hun gedrag trainingen bood aan bewoners die last hadden van jongeren in het Oude Noorden.

⁵¹ De stadsmarinier kan per actie meerdere eigenschappen gebruiken. Hierdoor tellen de percentages niet op tot 100%.

eigen middelen inzetten

In vijf van de zes casussen bereikt de stadsmarinier resultaat met de inzet van eigen financiële middelen. Een voorbeeld hiervan is de aanpak van de veelvoorkomende criminaliteit op CS, waar de stadsmarinier de aanschaf heeft gefinancierd van onzichtbare communicatieapparatuur voor toezichthoudende agenten in burger. Hiermee leverde hij een bijdrage aan de kwaliteit van het toezicht in het stationsgebied. Een ander voorbeeld is de Tarwewijk waar de stadsmarinier een onderzoek heeft gefinancierd naar de afhandeling van meldingen van woonoverlast door de deelgemeente. Naar aanleiding van dat onderzoek heeft de deelgemeente een tweede interventieteam opgericht.

positie dicht bij de deelgemeente

In twee van de zes casussen maakt de stadsmarinier voor het realiseren van zijn aanpak gebruik van zijn positie dicht bij de deelgemeente. Een voorbeeld hiervan is de aanpak van de overlast van rondhangende Antillianen in de Beverwaard. Onderdeel van de aanpak is handhaving van het samenscholingsverbod. Door zijn positie dicht bij de deelgemeente kon de stadsmarinier bewerkstelligen dat politie en deelgemeente tot een gezamenlijke aanvraag kwamen aan het OM tot goedkeuring van het samenscholingsverbod. Die goedkeuring was noodzakelijk om handhaving van het verbod te realiseren.

korte lijnen naar het stadsbestuur

In vier van de zes casussen heeft de stadsmarinier gebruik gemaakt van zijn positie dicht bij het stadsbestuur. De stadsmarinier kan door zijn korte lijnen naar het bestuur, onder andere via de directie Veiligheid, zaken sneller geagendeerd krijgen bij de stuurgroep. Ook kan de stadsmarinier door het gezag dat hij heeft doordat hij direct onder de burgemeester valt commitment krijgen van andere partijen bij de uitvoer van zijn aanpak en snelheid bij de uitvoer. In een enkel geval is het gezag niet voldoende en maakt hij gebruik van het (vaak onbenutte) dreigement dat hij bij onwil dit zal aankaarten bij de burgemeester. Een voorbeeld van het gebruik van zijn korte lijnen naar het stadsbestuur is de aankoop van twee overlastgevendende café's in het Oude Westen. De stadsmarinier heeft de aankoop meerdere keren geagendeerd bij de Stuurgroep Veilig, teneinde commitment te krijgen voor de aanpak van deze panden. Door middel van zijn gezaghebbende positie heeft de stadsmarinier commitment gecreëerd waardoor het college geld beschikbaar heeft gesteld voor de aankoop van de panden.

4-5 borging van de aanpak

In drie gevallen heeft de stadsmarinier zich verzekerd van een geborgde aanpak. In al deze gevallen is de stadsmarinier vertrokken na de borging. In de overige drie gevallen is de verwachting dat de aanpak voorlopig niet geborgd wordt binnen de bestaande structuren, omdat de problemen nog niet (voldoende) verminderd zijn. Hierdoor blijft de stadsmarinier actief in deze wijken.

tabel 4-9: borging

	De stadsmarinier verzekert zich ervan dat er een geborgde aanpak is	De stadsmarinier vertrekt na borging van de aanpak
drugsoverlast Oude Westen	nog niet mee bezig	n.v.t.
overlast tramlijn 2	ja	ja
overlastgevende Antillianen Beverwaard	ja	ja
woonoverlast MOE-landers Tarwewijk	nog niet mee bezig	n.v.t.
jeugdoverlast Oude Noorden	ja	ja
veelvoorkomende criminaliteit CS	nog niet mee bezig	n.v.t.

geborgde aanpak

In drie gevallen heeft de stadsmarinier zorg gedragen voor een geborgde aanpak. Bij de aanpak van de overlast op tramlijn 2 is dit gedaan door middel van een convenant rondom het OV-verbod, waar goede resultaten uit voortgekomen zijn. Het heeft in de stad op andere lijnen navolging gekregen en wordt nu ook landelijk als voorbeeld genoemd. De samenwerking verloopt goed tussen de partners en het convenant is een goede manier gebleken om commitment te bewaken.

In de Beverwaard zijn er ook voldoende samenwerkingsverbanden om de overlast in het winkelcentrum beheersbaar te houden. De deelgemeente heeft gebiedsmanagers aangesteld die taken van de stadsmarinier kunnen overnemen. De stadsmarinier is pas na die overdracht vertrokken.

In het Oude Noorden zijn verschillende overlegvormen ingesteld die na het vertrek van de stadsmarinier voortgezet worden. Ook zijn er meerdere actoren bij de deelgemeente actief die het werk van de stadsmarinier doorzetten, zoals de coördinator groepsaanpak, de gebiedsmanager en de frontlijnregisseur. De stadsmarinier is in de laatste maanden in de wijk steeds meer afstand gaan nemen, maar heeft de situatie tot voor kort gemonitord.

nog niet geborgde aanpak

In het Oude Westen en de Tarwewijk wordt de overlast voorlopig nog als te groot ervaren. In de Tarwewijk is de overlast verergerd. De stadsmarinier is hierdoor nog niet toe aan het borgen van de aanpak. De overlast in het Oude Westen is verminderd. Toch blijft de stadsmarinier ook hier actief. Zijn inzet is gericht op het verder verminderen van de overlast. Hierdoor is hij, net als in de Tarwewijk, nog niet toe aan het borgen van de aanpak.

De aanpak van de MOE-landerproblematiek is op stedelijk en landelijk niveau wel op een aantal manieren geborgd. Zo heeft de gemeente sinds 2008 een projectteam MOE-landers wat elk kwartaal de situatie rondom de MOE-landers in de gemeente monitort. Tegelijkertijd is de aanpak van de woonoverlast op deelgemeentelijk niveau ook geborgd.

In het Oude Westen is de samenwerking door het convenant West Kruiskade ook geborgd. Ook daar blijken de deelgemeente, de politie en de woningcorporatie

intensief samen te werken. De materie is hier echter complex en de partners geven aan dat de stadsmarinier een belangrijke rol blijft vervullen als aanjager en breekijzer.

In het geval van CS is de aanpak bij de verlenging van het toezichtsmodel in 2007 niet veranderd. De samenwerking tussen de partners verloopt goed en de problematiek is sindsdien beheersbaar. Niettemin verwacht de stadsmarinier niet dat hij op korte termijn uit het gebied kan vertrekken. Het stationsgebied zal, gedurende de nieuwbouw, op het gebied van veiligheid een complex gebied blijven en het stadsbestuur moet daarom volgens de stadsmarinier snel kunnen interveniëren. De verwachting is dat in de toekomst de nieuwe deelgemeente Rotterdam Centrum bestuurlijk verantwoordelijk zal worden voor het gebied, maar het is nog niet bekend wanneer de stadsmarinier zijn taken overdraagt aan de deelgemeente.

In deze drie gevallen, het Oude Westen, de Tarwewijk en CS, is de stadsmarinier vanaf 2002 een partner bij de aanpak van de veiligheidsproblemen. Zowel de stadsmariniers als de overige partners geven aan dat de stadsmarinier op het moment nog niet kan vertrekken.

LET OP!

**CAMERA-
TOEZICHT**

bijlagen

bijlage 1 bevindingen per casus

In deze bijlage worden de bevindingen van zes casussen gepresenteerd. Deze digitale bijlage is in zijn geheel te downloaden op de website www.rekenkamer.rotterdam.nl.

bijlage 2 onderzoeksverantwoording

algemeen

In het aangepaste jaarplan 2009 (brief aan de raad van 17 september 2009) heeft de rekenkamer aangekondigd een onderzoek te starten naar de effectiviteit van het instrument stadsmarinier. De onderzoekswerkzaamheden zijn in januari 2010 gestart en september 2010 afgerond. Het onderzoek, waarvan de bevindingen in dit rapport zijn samengevat, berust op de verzameling en analyse van gegevens uit verschillende bronnen.

casusselectie

Er zijn verschillende bronnen gebruikt om de problemen waar stadsmariniers zich vanaf 2008 tot begin 2010 op gericht hebben, in kaart te brengen:

- verslagen van directieraad Veilig;
- verslagen van Stuurgroep Veilig;
- verslagen van stadsmarinieroverleg;
- inventarisatie van de informatie overlegd door de stadsmariniers;
- verantwoordingsdocumenten en -presentaties van de stadsmariniers voor de directieraad Veilig, Stuurgroep Veilig en het stadsmarinieroverleg.

Op basis van deze informatie zijn 60 veiligheidsproblemen geïnventariseerd waar de stadsmariniers zich mee bezig hebben gehouden. Deze problemen zijn ingedeeld in de volgende categorieën:

- algemene overlast;
- drugsoverlast;
- overlast door bepaalde groepen, zoals Antilianen, MOE-landers, ouderen en jongeren;
- schoon en heel;
- diefstal;
- geweld;
- wonen;
- overig.

De categorieën sluiten elkaar niet uit. Veel van de aangetroffen problemen vallen in meerdere categorieën tegelijk.

Uit de aangetroffen problemen zijn zes problemen geselecteerd voor nadere analyse. In de gemaakte selectie is een spreiding gerealiseerd over alle genoemde categorieën. Bij de selectie van de problemen is een spreiding aangebracht aan de hand van de volgende kenmerken:

- wijken - wijken in verschillende deelgemeenten, en zowel probleemwijken als niet-probleemwijken;
- tijd - zowel problemen waarop de stadsmarinier recent is ingezet, als problemen die al langer spelen;

- fase van de aanpak - zowel problemen waar de inzet van de stadsmarinier inmiddels is beëindigd als problemen waar de inzet nog loopt.

De aanpak van de volgende zes problemen is onderzocht:

- drugsoverlast in het Oude Westen (Centrum);
- incidenten op tramlijn 2 op Zuid (Charlois, Feijenoord en IJsselmonde);
- overlastgevende Antillianen in de Beverwaard (IJsselmonde);
- woonoverlast door MOE-landers in de Tarwewijk (Charlois);
- jeugdoverlast in het Oude Noorden (Noord);
- veelvoorkomende criminaliteit rond CS (Centrum).

onderzoeken van de casussen

Voor de bestudering van elke casus zijn allereerst interviews gehouden met betrokken actoren. Hierbij is gebruikt gemaakt van het zogenaamde sneeuwbal effect. De stadsmarinier is als uitgangspunt genomen. Deze schetst het probleem en de aanpak die gekozen is om het probleem te verminderen of op te lossen. De meest prominente actoren die bij de aanpak genoemd worden, worden vervolgens benaderd voor een volgend interview. In die interviews zijn in een enkel geval andere actoren genoemd, waar ook contact mee is gezocht.

De onderzochte problemen zijn gebiedsgebonden. Om deze reden is er voor elk probleem minimaal met één persoon van de betreffende deelgemeente gesproken of in het geval van CS met de projectleider van het gebiedsontwikkelingsproject. Daarnaast heeft de rekenkamer met andere actoren gesproken. Zo heeft de politie bij de meeste problemen een belangrijke rol bij de aanpak van het probleem. Ook andere actoren, zoals het jongerenwerk, de RET en Woonstad, zijn bij het onderzoek betrokken.

Het is mogelijk dat de informatie uit verschillende bronnen niet volledig lijkt te zijn of conflicterend is. In die gevallen is de informatie gecompleteerd door documenten met betrekking tot de aanpak, zoals convenanten, plannen van aanpak, integrale wijkaanpakken, beleidsnotities etc. Daarnaast hebben de onderzoekers en directeur van de rekenkamer een halve tot een hele dag meegelopen met de stadsmariniers, om op deze manier informatie op te doen over bijvoorbeeld de rol die de stadsmarinier inneemt in een overleg, in een wijk of richting bewoners en ondernemers. Op deze manier wordt het probleem en de aanpak vanuit verschillende kanten belicht. Zodoende is het mogelijk om een zo compleet en gedetailleerd mogelijk beeld van het probleem en de aanpak te schetsen en daardoor ook van de rol van de stadsmarinier.

Niet alleen de aanpak van het probleem is in dit onderzoek belangrijk, maar ook de vraag of het probleem is afgenomen of opgelost. Hiervoor is gekeken naar de overlastervaarders, zoals ondernemers en bewoners. De gemeente monitort de overlastervaring van bewoners en ondernemers op wijkniveau en per onderwerp. Deze informatie is in een aantal gevallen aangevuld met gegevens met betrekking tot overlastmeldingen van de politie.

afbakening

Naast de afbakening van het aantal te onderzoeken problemen is er gekozen voor een afbakening in tijd. Er is gekeken naar de aanpak van januari 2008 tot nu.

Er zijn kortlopende trajecten waarbij stadsmariniers voor een afgebakende periode ingezet wordt op de aanpak van een probleem. In dergelijke gevallen, waarbij de signalering en de aanpak van het probleem binnen deze periode valt, wordt de gehele periode beschreven en de aanpak beoordeeld.

Er zijn ook hardnekkige, complexe problemen, waar soms vanaf het begin van het instrument een stadsmarinier is ingezet. Voor dergelijke problemen wordt er geen oordeel gegeven over de aanpak van het probleem vóór januari 2008, maar alleen vanaf januari 2008.

procedure

De voorlopige onderzoeksresultaten zijn opgenomen in een conceptnota van bevindingen. Deze is op 17 september 2010 voor ambtelijk wederhoor voorgelegd aan de directeur van de directie Veiligheid met het verzoek een schriftelijke reactie te geven over eventuele feitelijke onjuistheden en onvolkomenheden. Na verwerking van de ontvangen reacties is de bestuurlijke nota opgesteld. Deze bevat de voornaamste conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer. De bestuurlijke nota, met de nota van bevindingen als bijlage, is 11 oktober 2010 voor bestuurlijk wederhoor voorgelegd aan het college van B en W ter attentie van de burgemeester, de heer Aboutaleb. De reactie van B en W en het nawoord van de rekenkamer zijn opgenomen in het rapport. Het definitieve rapport wordt door toezending aan de gemeenteraad en B en W openbaar.

bijlage 3 normen

tabel a: norm m.b.t. aanpak

normen	criteria
De stadsmarinier heeft een probleemanalyse	De stadsmarinier heeft het probleem in kaart door voorafgaand aan het optreden voldoende kennis te hebben over de aard, de oorzaken en de gevolgen van het probleem.
	De stadsmarinier bepaalt of bij een succesvolle aanpak het probleem af moet nemen of opgelost moet zijn (doel aanpak) en daarmee wanneer zijn inzet niet meer nodig zal zijn.
De stadsmarinier behaalt resultaat met zijn optreden.	

tabel b: norm m.b.t. oplossing

norm	criterium
Het betreffende veiligheidsprobleem is tijdens en na het optreden van de stadsmarinier tot een aanvaardbaar niveau gekomen.	Het probleem is aantoonbaar (kwantitatief) afgenomen.
	Het probleem is voldoende beheersbaar geworden.

tabel c: norm m.b.t. bijdrage

norm	criteria
De stadsmarinier heeft een inbreng gehad bij de aanpak van de veiligheidsproblemen.	De stadsmarinier heeft een algemene inbreng gehad bij de aanpak van de veiligheidsproblemen. <ul style="list-style-type: none"> • urgentie creëren en/of hoog houden • samenwerking mobiliseren en faciliteren • kennis van maatregelen delen • kennis van de gemeentelijke organisatie gebruiken voor anderen

criteria

De stadsmarinier heeft een stadsmarinier eigen inbreng gehad bij de aanpak van de veiligheidsproblemen.

- onorthodoxe maatregelen.
- extra financiële middelen om acute problemen aan te pakken.
- zijn of haar positie dichtbij de deelgemeente.
- korte lijnen naar het stadsbestuur door de directe toegang tot B en W.

tabel d: norm m.b.t. borging

norm

De stadsmarinier verzekert zich van de borging van de aanpak en vertrekt na de borging.

criteria

De stadsmarinier verzekert zich ervan dat de aanpak geborgd is.

De stadsmarinier vertrekt na borging van de aanpak.

bijlage 4 tabellen bij hoofdstuk 4

tabel a: resultaat en effect		
acties	beoogde resultaat gerealiseerd	problemen afgenomen
Oude Westen		ja, probleem niet verdwenen, wel afgenomen
bijdrage aan totstandkoming convenant screening apirant-huurders	+	
bijdrage aan totstandkoming Alliantie West-Kruiskade	+	
voorzitten DOP-overleg	+	
bijdrage aan uitbreiding cameratoezicht	+	
bijdrage aan toezicht winkelcentrum de Kruisboog	+	
bijdrage aan aanpak overlastgevende portieken	+	
bijdrage aan aanpak overlastgevende panden	+	
Tramlijn 2		ja, probleem niet verdwenen, wel afgenomen
regie platform veiligheid lijn 2	+	
bijdrage aan totstandkoming convenant OV-verbod	+	
betrekken scholen	+	
bijdrage meer toezichthouders bij en in de tram	+	
versnellen proces cameratoezicht	+	
bijdrage aan individuele aanpak jongeren	+	
Beverwaard		ja, probleem niet verdwenen, wel afgenomen
agenderen probleem	+	
communicatie met ondernemers	0	
handhaving APV bevorderen	+	
uitdelen rode kaart woonoverlast	+	
bevorderen realiseren cameratoezicht	+	
sportfaciliteiten aanbieden aan overlastgevers	+0	
inzet Mobiel Antillianen Team	+-	
aanpak kwaliteit van de woningvoorraad	-	
Tarwewijk		nee, probleem niet afgenomen
bijdrage aan overleggen	+	
communicatie met de doelgroep	+	
2 ^e interventieteam	+	
ontwikkelen pand-voor-pand aanpak	+	
cameratoezicht	+	

acties	beoogde resultaat gerealiseerd	problemen afgenomen
Oude Noorden		niet vast te stellen
ontwikkelen en faciliteren van overleggen	+	
intensivering communicatie met bewoners	+	
cameratoezicht	+	
samenscholingsverbod	0	
contact met ouders en jongeren	+	
CS		ja, probleem niet verdwenen, wel afgenomen
bewaken van het toezichtsarrangement	+	
uitbreiding cameratoezicht	+	
observatieteam	+	

+ = behaald

- = niet behaald

0 = niet vastgesteld

tabel b: specifieke kenmerken

acties	onorthodoxe maatregelen	financiële middelen	dicht bij deel-gemeente	korte lijnen B en W
Oude Westen				
bijdrage aan totstandkoming convenant screening aspirant-huurders	ja			
bijdrage aan totstandkoming Alliantie West-Kruiskade voorzitten DOP-overleg				ja
bijdrage aan uitbreiding cameratoezicht		ja		ja
bijdrage aan toezicht winkelcentrum de Kruisboog	ja	ja		
bijdrage aan aanpak overlastgevend portieken		ja		
bijdrage aan aanpak overlastgevend panden				ja
Tramlijn 2				
regie platform veiligheid lijn 2				ja
bijdrage aan totstandkoming convenant OV-verbod betrekken scholen				ja
bijdrage meer toezichthouders bij en in de tram				ja
versnellen proces cameratoezicht	ja	ja		
bijdrage aan individuele aanpak jongeren				ja
Beverwaard				
agenderen probleem			ja	
communicatie met ondernemers				
handhaving APV bevorderen			ja	
uitdelen rode kaart woonoverlast	ja			
bevorderen realiseren cameratoezicht			ja	
sportfaciliteiten aanbieden aan overlastgevers	ja	ja		
inzet Mobiel Antillianen Team	ja			
aanpak kwaliteit van de woningvoorraad				

acties	onorthodoxe maatregelen	financiële middelen	dicht bij deel-gemeente	korte lijnen B en W
Tarwewijk				
bijdrage aan overleggen				ja
communicatie met de doelgroep	ja			
2 ^e interventieteam		ja	ja	
ontwikkelen pand-voor-pand aanpak	ja		ja	
cameratoezicht		ja		
Oude Noorden				
ontwikkelen en faciliteren van overleggen				
intensivering communicatie met bewoners	ja			
cameratoezicht				ja
begeleiden proces samenscholingsverbod	ja			
bijdrage aan aanspreken ouders en jongeren				ja
CS				
bewaken van het toezichtsarrangement				
uitbreiding cameratoezicht				
observatieteam		ja		

bijlage 5 geïnterviewde en geraadpleegde personen

De heer H. Arnaud de Calavon	wijkteamchef Oude Westen, Politie Rotterdam-Rijnmond
de heer B. Breekveldt	buurtagent Beverwaard, Politie Rotterdam Rijnmond
De heer E. Broersma	gebiedsmanager Sociale Veiligheid, RET
De heer M. Dela Haije	stadsmarinier Oude Noorden, Delfshaven, Mathenesserdijk
Mevrouw M. van Doorn	directeur uitvoering, Stadstoezicht
De heer B. van Duuren	projectleider Beleid Noord, deelgemeente Feijenoord
De heer G. Engelaar	wijkteamchef Noord, Politie Rotterdam-Rijnmond
De heer R. van Gelder	projectleider West-Kruiskade
De heer G. Hesselink	coördinator Woonoverlastbestrijding, deelgemeente Charlois
De heer E. Hoeflaak	medewerker, Woonstad
Mevrouw S. de Jong	medewerker, Woonstad
Mevrouw N. Karisli	voormalig lid deelgemeentebestuur IJsselmonde
De heer J. de Kloet	stadsmarinier Antillianen
De heer A. van Krieken	voormalig veiligheidscoördinator, deelgemeente IJsselmonde
De heer A. Littooi	directeur Veiligheid, Bestuursdienst
Mevrouw L. Melchers	teamlid Team Gebieden en Binnenstad, OBR
De heer W. Miero	medewerker jeugdoverlast stadsmarinier, MIERO jeugd & jongerenwerk
De heer P. van Namen	gebiedsmanager, deelgemeente Charlois
Mevrouw V. Naudts	beleidsadviseur MOE-landers, dS+V
De heer T. Nederveen	stadsmarinier Oude Westen
Mevrouw E.E.M. Perik	gebiedsmanager Oude Westen, deelgemeente Centrum
De heer M. van der Pols	stadsmarinier Oud Charlois, Pendrecht, Tarwewijk, bestuursdienst
Mevrouw R. Poortvliet	wijkteamchef Beverwaard, Politie Rotterdam Rijnmond
De heer A. Schoenmaker	voormalig stadsmarinier IJsselmonde, Veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland
De heer E. Schoon	buurtagent CS-kwartier, Politie Rotterdam-Rijnmond
De heer T. Schouwenburg	opticien, bestuurslid winkeliersvereniging Beverwaard
De heer P. Slot	adjunct directeur, Stichting Buurtwerk Alexander
De heer R. van der Steenoven	stadsmarinier CS, centrum en projectleider Dordtselaan
De heer J. Stegeman	frontlijnregisseur, deelgemeente Noord
De heer R. Tielemans	projectleider groepsaankpak, deelgemeente Noord
De heer M.A.A. van der Ven	stadsmarinier Feijenoord
De heer J. Verbeek	stadsmarinier IJsselmonde en Veilig Ondernemen
De heer B. Warnaar	projectleider Rotterdam Centraal
De heer R. van der Weijde	veiligheidscoördinator, deelgemeente IJsselmonde
Mevrouw Y. Weijers	beleidsadviseur, bestuursdienst
Mevrouw G. Wessels	projectleider MOE-landers, dS+V
De heer P. Zelewski	voormalig medewerker Stadsmarinier
Mevrouw M. van Zelm	beleidsadviseur, bestuursdienst

bijlage 6 geraadpleegde bronnen

gemeente en deelgemeente

- ASR, 'Rapportage Hot spotaanpak', 2008.
- Bestuursdienst, 'Jaarplan Directie Veiligheid. De Rotterdamse veiligheidsaanpak in 2009', juli 2009.
- Bestuursdienst, directie Veiligheid/kenniscentrum, 'Polen in Rotterdam. Een verkennend onderzoek naar de leef- en werksituatie en de (toekomst)plannen van Polen in Rotterdam', november 2008.
- Brief van B en W aan de gemeenteraad betreffende de evaluatie OV-verbod op tramlijn 2, 22 juni 2009.
- Brief van B en W aan de gemeenteraad, betreffende de stadsmariniers, 24 november 2009.
- Brief van B en W aan de gemeenteraad, betreffende extra inzet Actieprogramma Integrale aanpak Antillianen, 31 januari 2005.
- Brief van B en W aan de gemeenteraad, betreffende halfjaarlijkse monitor MOE-landers, 3 februari 2010.
- Brief van B en W aan de gemeenteraad, betreffende nieuwe beleidsregels kamerverhuur, februari 2009.
- Brief van B en W aan de raadscommissie voor Bestuur, Veiligheid en Middelen, betreffende vragen naar aan leiding van het actieplan woonoverlast, december 2009.
- Brief van burgemeester aan de commissie Bestuur, Veiligheid en Middelen betreffende toezegging samenvatting maatregelen incidenten lijn 2, 20 maart 2008.
- Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid, 'Infosheet', januari 2010.
- Deelgemeente Charlois, 'Programma Intensief Beheer Mijnkintbuurt', juli 2010.
- Deelgemeente IJsselmonde, 'Aanvulling IWAP Beverwaard voor het Brede Aanpak Gebied Winkelcentrum Beverwaard / Oude Watering', versie 2 december 2009.
- Deelgemeente IJsselmonde, 'Actieprogramma Overlast Oude Watering', versie 2 december 2009.
- Deelgemeente IJsselmonde, 'Afsprakenlijst Stuurgroep Veilig', 16 dec 2008 en 17 maart 2009,
- Deelgemeente IJsselmonde, 'Notulen beheerscommissie Aanpak Overlast Oude Watering', 13 oktober 2008, 27 oktober 2008 29 september 2009, 10 november 2009.
- Deelgemeente IJsselmonde, 'Notulen stuurgroep Veilig', 18 november 2008, 16 december 2008, 17 maart 2009.
- DS+V, 'Persbericht. Rotterdam maakt afspraken over extra tijdelijke huisvesting voor arbeidsmigranten', juli 2009.
- Gemeente Rotterdam, 'Bouwen aan balans. Actieprogramma Rotterdam zet door. Evaluatie en aanbevelingen', januari 2006.
- Gemeente Rotterdam, 'Collegeprogramma 2002-2006. Het nieuwe elan van Rotterdam... en zo gaan we dat doen', september 2002.
- Gemeente Rotterdam, 'Factsheet. Deelgemeentelijke Organisatie Sluitende Aanpak (DOSA)', november 2004.
- Gemeente Rotterdam, 'Handleiding voor de aanpak van jeugdgroepen', juli 2004 en

- Gemeente Rotterdam, 'Jaarverslag Bestuurlijke handhaving 2009', april 2010.
- Gemeente Rotterdam, 'Mieskanie, praca i zycie w Rotterdam', Poolstalige brochure over wonen, werken en leven in Rotterdam, februari 2010.
- Gemeente Rotterdam, 'Rotterdam zet door. Op weg naar een stad in balans', december 2003.
- Gemeente Rotterdam, 'Samenwerkingsconvenant aanpak malafide eigenaren Rotterdam', 2006.
- Gemeente Rotterdam, 'Uitvoeringsprogramma en gereedheidskist Woonoverlast Rotterdam', november 2009.
- Gemeente Rotterdam, 'Uitvoeringsprogramma en gereedheidskist Woonoverlast Rotterdam', november 2009.
- Gemeente Rotterdam, 'Veiligheidsindex 2010. Meting van de veiligheid in Rotterdam', februari 2010.
- Gemeente Rotterdam, 'Veiligheidsindex 2010: Meting van de veiligheid in Rotterdam', februari 2010.
- Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010. Samen werken aan veiligheid, voorkomen en handhaven', 2005.
- Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenprogramma Veiligheid Rotterdam 2010-2014', november 2009.
- Gemeente Rotterdam, 'Woonoverlast? Wat nu?'.
Gemeente Rotterdam, Politie Rotterdam Rijnmond, NS en RET, 'Toezichtsarrangement Centraal Station Rotterdam', 2003.
- Gemeente Rotterdam, Politie Rotterdam Rijnmond, NS en RET, 'Toezichtsarrangement Rotterdam Centraal Station', februari 2007.
- Gemeente Rotterdam, Roteb, 'Infomap Roteb Voorlichting'.
- Gemeente Rotterdam, Rotterdamse woningcorporaties en uitzendbureaus, 'convenant tijdelijke huisvesting arbeidsmigranten uit Midden- en Oost- Europa', juli 2009.
- Gemeente Rotterdam, stichting Woonstad, Centrumraad Rotterdam.
'Samenwerkingsovereenkomst Alliantie West-Kruiskade', 15 november 2009.
- Lamers, T., J. Verbeek, 'Uitvoeringsprogramma Toezichtmodellen. Provenierswijk. Oude Noorden.', juni 2007.
- Medewerker Stadsmarinier Oud Charlois & Pendrecht, 'Analyse van de backoffice deelgemeente Charlois', 29 juli 2008.
- Medewerkers stadsmarinier Antillianen, 'Evaluatieverslag Mobiel Antillianen Team', februari 2010
- Regioplan in opdracht van de gemeente Rotterdam, 'Cameratoezicht gemeente Rotterdam. Jaarrapportage 2008', juni 2009.
- Stadsmarinier Noord, 'Evaluatie groepsaanpak. Deelgemeente Noord, Rotterdam',
Stadsmarinier Oud Charlois, Pendrecht en Tarwewijk, 'Bulgaren en Roemenen in Charlois', notitie aan de directeur Veiligheid, 8 augustus 2009.
- Stadsmarinier Oude Westen, 'Drugs in kleur. Project ter bestrijding van drugsoverlast, voor en door bewoners', mei 2005.

wet en regelgeving

- Artikel 7.1.1 'Overbevolking van woningen' van de Integrale Bouwverordening Rotterdam 1993 (versie 2006), gebaseerd op de woningwet, artikel 8.

websites

www.beverwaard.info
www.gemeenterotterdam.nl/maatregelen-tegen-ernstige-verstoring-van-de-openbare-orde
www.minbzk.nl
www.om.nl
www.politie.nl
www.rotterdamveilig.nl
www.urban-2.nl
www.visade.nl

overig

BOOM 'Veilig ondernemen Winkelcentrum Beverwaard, een onderzoek in opdracht van het projectteam Veilig Ondernemen Beverwaard', mei 2010
BOOM, 'Overlast op en rondom Rotterdam CS. Meting januari 2004', februari 2004.
Bureau Beke, www.beke.nl/beke/shortlistmethodiek_of_groepsaanpak, bezocht op 16 juni 2010.
Buurtagent Beverwaard, 'Eindverslag over gemeenschappelijke aanpak overlastgevende Antillianen Oude Watering / Rhijnauwsingel'.
De Echo, 'Op jacht naar de huisjesmelkers', juni 2010.
Elffers & De Jong 2004, p.225 in CBS, 'Uitgaven aan veiligheidszorg', www.cbs.nl, bezocht op 23 juli 2010.
Ministerie van BZK, 'Persbericht: Taskforce Veiliger Openbaar vervoer gaat aanpak agressie intensiveren', april 2009.
Peppel, van de, 'De naleving en handhaving van beleid', in: Hoogerwerf en Herweijer, Overheidsbeleid. Een inleiding in de beleidswetenschap.
Rekenkamer Rotterdam, 'Veilig zijn, veilig voelen. Het gemeentelijk beleid wijkveiligheid', april 2005.
RET, 'Convenant Openbaarvervoersverbod tramlijn 2', juni 2008
RET, 'OV-reis en verblijfverbod lijn 2. Evaluatie 2008/2009', juli 2009.
Rigo, in opdracht van VROM / WWI, 'Waterbedeffecten van het wijkenbeleid', oktober 2009.
RTV Rijnmond, 'Extra beveiliging op tramlijn 2', 5 februari 2008.
Secondant, 'Boven op de hotspot. Het Rotterdamse Toezichtsmodel', juli-augustus 2009.
SGBO, onderzoeks- en adviesbureau van de VNG, 'Kernbeleid veiligheid. Handreiking voor gemeenten', 2006.
Tops, Hoogenboom, Van Spijker en Van der Torre, 'Van urgentie naar noodzaak. Positie en perspectief van de stadsmariniers in Rotterdam', juni 2009.
Van Dale woordenboek.

bijlage 7 verklarende woordenlijst

bestuurlijk handhaven⁵²

De bevoegdheid voor het handhaven van de openbare orde ligt in handen van de burgemeester, wat wil zeggen dat hij verantwoordelijk is voor de toepassing van de juridische handhavingsmiddelen.

De bestuurlijke handhaving is het toezien op naleving van de gestelde van de gestelde regels in wetten en de APV. De regels kunnen naast bestuursrechtelijk ook strafrechtelijk en privaatrechtelijk worden gehandhaafd, maar er is steeds meer sprake van bestuursrechtelijke handhaving.

Er wordt nauw samengewerkt met de stadsmarinier, de deelgemeente en de politie.

Bestuurlijk-justitieel overleg (BJO)

Het BJO is een formeel overleg. Hierin hebben de deelraadsvoorzitter, de districtschef van de politie en het teamhoofd van het desbetreffende regioteam van justitie in plaats. Ook wel een mini, of lokaal Driehoek genoemd. De BJO's beslissen over de aanpak en zijn verantwoordelijk voor een goede informatiepositie.

burgemeester

De burgemeester heeft verschillende rollen in het veiligheidsbeleid. Als burgemeester van Rotterdam is hij portefeuillehouder openbare orde en veiligheid. Naar de raad is de burgemeester verantwoording schuldig over het door hem gevoerde bestuur.

Daarnaast is de burgemeester korpsbeheerder van het korps Rotterdam Rijnmond. Hij is lid van zowel de gezags- en de beheersdriehoek en verschaft de raad op verzoek informatie over de politie en de driehoek.

Hij is ook de voorzitter van de Stuurgroep Veilig.

cameratoezicht, - bewaking

Een toezichtcamera wordt ingezet met als doel het handhaven van de openbare orde in het publieke domein, in tegenstelling tot een bewakingscamera, die het beveiligen van private eigendommen tot doel heeft. De beelden van toezichtcamera's worden 24 uur per dag live bekeken.

directieraad Veilig

Het orgaan waar onder voorzitterschap van de directeur Veiligheid de 'doorbraken in de uitvoering tot stand kunnen komen'⁵³. Hierin nemen directeuren vanuit de veiligheid, sociale, fysieke en economische hoek deel.

⁵² Gemeente Rotterdam, 'Jaarverslag Bestuurlijke handhaving 2009', april 2010.

⁵³ Gemeente Rotterdam, 'Vijfjarenprogramma Veiligheid Rotterdam 2010-2014', november 2009.

directie Veiligheid

De directie Veiligheid coördineert de uitvoering van het Veiligheidsactieprogramma. Zij vervult de rol van aanjager naar de andere diensten en heeft een begeleidende, adviserende, signalerende en interveniërende rol, ook richting de deelgemeenten. De directie Veiligheid ondersteunt alle bestuurlijke processen rond de veiligheidsaanpak.⁵⁴

Driehoek (lokale, of gezags-)

Overlegvorm met de burgemeester, de korps- of districtschef van de politie en de officier van justitie van het Openbaar Ministerie, met als doel het coördineren van het beleid en de inzet van bevoegdheden van de drie partners. In Rotterdam zitten dezelfde personen in de gezags- als in de beheersdriehoek.

Driehoek (regionale, of beheers-)

Overlegvorm met de burgemeester, in de hoedanigheid van korpsbeheerder, de korpschef van de politie en de hoofdofficier van justitie van het Openbaar Ministerie, waar het beheer en het functioneren van het regionale politiekorps wordt besproken. In Rotterdam zitten dezelfde personen in de beheers- als in de gezagsdriehoek.

handhaving

‘Handhaving omvat alle handelingen die gericht zijn op het bewerkstelligen van normconform gedrag. Handhaving omvat zowel het uitoefenen van toezicht en controle op naleving als het sanctioneren van overtredingen. Handhaving is gericht op het bewaken van de naleving van de gedragsregels die in eerdere fasen van het beleidsproces tot stand zijn gekomen.’⁵⁵

huisjesmelker – zie malafide eigenaar

malafide eigenaar

‘eigenaren van panden die zorgen overlast, en/of criminele, illegale of onrechtmatige praktijken hanteren middels hun pandenbezit, het woon- en leefklimaat van bewoners verslechteren, onveiligheidsgevoelens vergroten, overheids gelden misbruiken, en/of tegen wie een gegronde vermoeden van een of meer van bovenstaande feiten bestaat.’⁵⁶

Openbaar Ministerie

Het Openbaar Ministerie (OM) zorgt als enige instantie in Nederland dat verdachten van strafbare feiten voor de strafrechter gebracht worden.

Er wordt samengewerkt met de politie en andere opsporingsdiensten. ‘De officier van justitie leidt het opsporingsonderzoek. Het OM houdt ook toezicht op de goede uitvoering van het vonnis van rechters; boetes moeten worden betaald, gevangenisstraffen uitgezeten, taakstraffen uitgevoerd. Samen met de rechters is het OM onderdeel van de rechterlijke macht.’⁵⁷

⁵⁴ Gemeente Rotterdam, ‘Vijfjarenprogramma veiligheid Rotterdam 2010-2014’, november 2009.

⁵⁵ Peppel, van de, ‘De naleving en handhaving van beleid’, in: Hoogerwerf en Herweijer, Overheidsbeleid. Een inleiding in de beleidswetenschap.

⁵⁶ Gemeente Rotterdam, ‘Samenwerkingsconvenant aanpak malafide eigenaren Rotterdam’, 2006.

⁵⁷ www.om.nl, bezocht op 30 juni 2010.

Het OM heeft in negentien regio's een vestiging, een zogenaamd arrondissementsparket, dat geleid wordt door een hoofdofficier van justitie en een hoofdadvocaat-generaal. De minister van Justitie is politiek verantwoordelijk voor het OM.

opiumwet (artikel 13b)

De burgemeester is bevoegd tot oplegging van een last onder bestuursdwang indien in woningen of lokalen dan wel in of op bij woningen of zodanige lokalen behorende erven een middel als bedoeld in lijst I of II wordt verkocht, afgeleverd of verstrekt dan wel daartoe aanwezig is.

politie

De politie handhaaft de orde, bestrijdt criminaliteit en houdt toezicht op straat. De politie kent 25 politieregio's. De korpschef heeft de dagelijkse leiding over een regionaal korps. Een regionaal college dat bestaat uit de burgemeesters van de gemeenten in de regio en de hoofdofficier van justitie, onder voorzitterschap van de korpsbeheerder, meestal de burgemeester van de grootste gemeente in een regio, bestuurt de regio. Daarnaast bestaat een driehoeksoverleg met daarin de korpsbeheerder, hoofdofficier van justitie en korpschef. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verantwoordelijk voor de Nederlandse politie als geheel.⁵⁸

preventief fouilleren

Artikel 151b in de Gemeentewet bepaalt dat de burgemeester gebieden mag aanwijzen waar de politie voor een bepaalde tijd preventief mag fouilleren. Hij doet dit op basis van een veiligheidsanalyse van de politie, na overleg met de driehoek.

Fouilleren betekent dat de politie auto's en kleding mag onderzoeken en bestuurders kan verplichten verpakkingen te openen.

Stuurgroep Veilig

De Stuurgroep Veilig is een overlegvorm met de leden van de driehoek (burgemeester, korpschef en hoofdofficier van Justitie) en twee wethouders vanuit de sociale pijler. De burgemeester zit deze stuurgroep voor. Deze stuurgroep heeft de regie over de gemeentelijke integrale Veiligheidsaanpak.

Stuurgroep Wijkveiligheid

In de Stuurgroep Wijkveiligheid in de deelgemeente, ook wel lokale stuurgroep, hebben de deelraadsvoorzitter of de portefeuillehouder Veiligheid, districtsofficier van justitie, districtschef van politie en de veiligheidscoördinator plaats.

toezicht

'Het bewaken dat een persoon of zaak zich gedraagt of bevindt, dat een handeling geschiedt, overeenkomstig een bepaalde norm.'⁵⁹

⁵⁸ www.politie.nl en www.minbzk.nl, bezocht op 30 juni 2010.

⁵⁹ Van Dale woordenboek

wet BIBOB

De wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (Wet BIBOB) geeft bestuursorganen zoals de gemeente de mogelijkheid om bedrijven en personen te screenen bij een aanvraag van een vergunningen, subsidies of aanbestedingen om te voorkomen dat criminele organisaties deze aanwenden voor hun criminele activiteiten.

Deze wet wordt sinds 2003 in Rotterdam gebruikt. In 2009 zijn 26 adviesaanvragen ingediend bij het landelijk bureau BIBOB. In 15 gevallen gaf het bureau een ernstig-gevaar-advies. De gemeente is de eerste gemeente die subsidies heeft geweigerd op grond van de wet.

woningwet (aanschrijving)

Op basis van artikel 14 van de Woningwet kan de gemeente eigenaren aanschrijven, om het pand te laten opknappen. Bij weigering knapt de gemeente het pand zelf op en laat de eigenaar de kosten betalen.

bijlage 8 lijst van afkortingen

AEF	Andersson Ellfers Felix
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
ASR	Audit Services Rotterdam
B en W	burgemeester en wethouders
BJO	Bestuurlijk-justitieel overleg
BOA	buitengewoon opsporingsambtenaar
COV	controleur openbaar vervoer
CS	Centraal Station
DOP-overleg	Drugs, overlast en prostitutie overleg
DOSA	Deelgemeentelijke Organisatie Sluitende Aanpak
dS+V	dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting
DSP	Dienst Spoorwegpolitie
ESHMV	Commissie Economie, Sociale Zaken, Haven, Milieu en Vervoer
GBA	Gemeentelijke basisadministratie
GGD	Gemeentelijke gezondheidsdienst
IVI	irreguliere verblijfsinrichting
IWAP	integraal wijkactieprogramma
KLPD	Korps landelijke politiediensten
MAT	Mobiel Antillianen Team
MOE-landers	Midden- en Oost-Europeanen
NS	Nederlandse Spoorwegen
OBR	Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
OM	Openbaar Ministerie
OOV	Openbare Orde en Veiligheid
OV-verbod	Openbaar Vervoer-verbod
PbV	Programmabureau Veilig
PGA	Persoonsgebonden aanpak
RET	Rotterdamse Electricische Tram
SONOR	Stichting Onderneming Opbouwwerk Rotterdam
SoZaWe	Sociale zaken en werkgelegenheid
SRR	Stadsregio Rotterdam
VOS-overleg	Veilig-op-school-overleg
WOZ-waarde	waardering onroerende zaken
WPV	Wet Personenvervoer
ZZP'er	zelfstandige zonder personeel

de rekenkamer

De gemeenteraad van Rotterdam heeft in december 1997 de Rekenkamer Rotterdam ingesteld. Op 14 mei 2009 is de heer P. Hofstra RO CIA door de raad voor een termijn van 6 jaar benoemd en beëdigd als directeur Rekenkamer Rotterdam.

doel

De rekenkamer onderzoekt de doelmatigheid, de doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het beleid, het financieel beheer en de organisatie van het gemeentebestuur. De rapporten van de rekenkamer zijn een aanknopingspunt voor het bestuur om rekenschap af te leggen aan de burgers.

positie

De rekenkamer is een onafhankelijk orgaan binnen de gemeente. Haar taken en bevoegdheden staan in de Gemeentewet en de verordening Rekenkamer Rotterdam. Zij bepaalt zelf wat en hoe zij onderzoekt en waarover zij rapporteert. Wel kunnen de raad en het college van B en W de rekenkamer om een onderzoek verzoeken. De rekenkamer stuurt hen jaarlijks haar onderzoeksplan en jaarverslag toe.

onderzoek

Het onderzoeksterrein strekt zich uit over alle organen (raad, B en W, commissies en burgemeester) en diensten van de gemeente. Ook kan de rekenkamer onderzoek doen bij gemeenschappelijke regelingen waar de gemeente aan deelneemt, bij NV's en BV's waar de gemeente meer dan 50% van de aandelen in bezit heeft en bij instellingen die een grote subsidie, lening of garantie van de gemeente hebben ontvangen. De onderzoeken worden uitgevoerd door het bureau van de rekenkamer.

publicaties

Het onderzoek resulteert in openbare rapporten die ter behandeling aan de raad worden aangeboden. Zij bevatten tevens de reacties van de onderzochte organen en instellingen op de eerder toegezonden voorlopige onderzoeksresultaten, conclusies en aanbevelingen (wederhoor). Bij kleine onderzoeken of studies met een beperkte reikwijdte doen we de onderzochte organen of instellingen en de raad de conclusies in een openbare brief direct ter kennisname toekomen. Ten slotte publiceert de rekenkamer op basis van haar onderzoek ook handreikingen en worden medewerkers aangemoedigd om artikelen te publiceren.

Rekenkamer Rotterdam

Postbus 70012
3000 KP Rotterdam

telefoon

010 . 267 22 42

info@rekenkamer.rotterdam.nl

www.rekenkamer.rotterdam.nl

fotografie

Rekenkamer Rotterdam
met medewerking van Stadstoezicht

basisontwerp, lay-out en drukwerk
De Werf, Rotterdam

uitgave
Rekenkamer Rotterdam
november 2010

ISBN/EAN
978-90-76655-59-8